

BOORN en BOERSCHOP

Met artikelen over
historie, recht en
volkskunde,
in het bijzonder
van de gemeente
Borne en
omgeving

Periodiek Heemkundevereniging
Bussemakerhuis Borne

**Jaargang 15,
2005**

**Zenderen
Hertme
Bornerbroek
Borne**

- Redactie** : F.J.van Capelleveen, R. Blödtner-Leushuis, A.J.G. Linthorst - Gruppen, H. Hassink, H.W. Temmink.
J.B.F. Leuverink (redactietekenaar).
- Redactieadres** : Goudenregenstraat 19, 7621 WE Borne, Tel. 074 2662297.
- Adviseur** : J.J. Grootenboer.
- Inzenden kopij** : Aan redactieadres. Het auteursrecht van de artikelen blijft berusten bij de afzonderlijke auteurs. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen en/of te redigeren.
- Losse nummers** : € 2,50 (porto € 2,00).
- Verspreiding** : Via de boekhandelaren Bruna en Ten Voorde, Het Bussemakerhuis en de penningmeester van de Heemkundevereniging; allen te Borne.
- Abonnement** : Inbegrepen in het lidmaatschap van de vereniging.
- Lidmaatschap** : Persoonlijk lidmaatschap € 15,00/jaar; gezinslidmaatschap (2 pers./gezin) € 20,00.
- Bank** : RABO-bank Borne, rek.nr. 1456.37.409.
- Giro** : 1157524 t.n.v. Penningmeester Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

De Heemkundevereniging Bussemakerhuis heeft als doel het beoefenen van, en het opwekken van belangstelling voor, prehistorie, historie, recht en volkskunde, in het bijzonder van de gemeente Borne en omgeving.

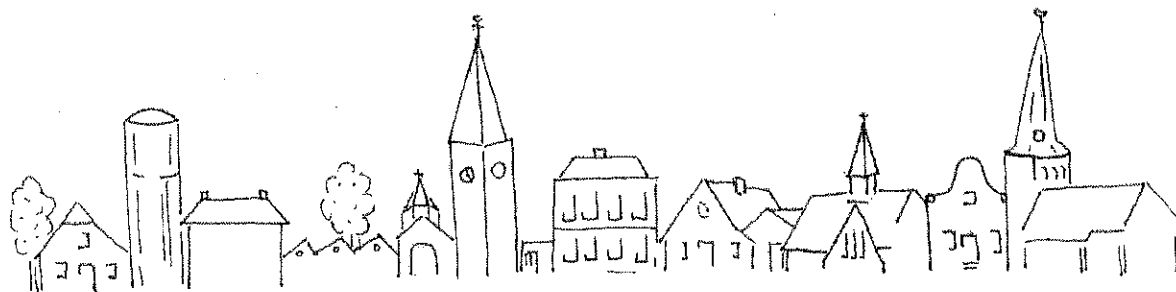
Bestuur :

H.A.M. Woolderink, voorzitter	Stroom Eschlaan 75	7623 CW	Borne	2663744
L. Leurink, secretaris	Zuid Esch 31	7622 DB	Borne	2663160
A. Linthorst, penningmeester	Zuid Esch 46	7622 DA	Borne	2667007
G.J.M. ter Beke, lid	De Reimer 1	7625 PT	Zenderen	2663168
R. Blödtner-Leushuis; lid	Cor Hilbrinkstraat 56	7622 EW	Borne	2668908
F.M. Hassels Mönning, lid	Watertorenstraat 14	7622 EG	Borne	2661581
G.H. Smoors, lid	Wensinkstraat 45	7622 KR	Borne	2665048

Bij de voorplaat: "De poort naar de Hemmelhorst" zoals men vroeger dit punt wel noemde. De weergegeven brug had de naam "Aa-brug". Zo'n 10 jaar geleden, bij het verbreden van de beek, is dit alles opgeruimd. De groep populieren, *pöppeln*, werd bij deze gelegenheid gekapt. "Ze zijn rijp" aldus de opzichter van de gemeente...

Tot halverwege de jaren zestig was hier, links tussen de bomen, een kadaverput waarin de boeren uit de omgeving hun dode dieren konden deponeren. Als kinderen er wel eens in mochten kijken was het griezelen geblazen. Er lag dan wel een eens dode zeug in of dode biggetjes en ook wel eens een hond of een kat. De tekening is gemaakt door onze redactietekenaar J.B.F. Leuverink.

Overname van de inhoud, of delen daarvan, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

BOORN en BOERSCHOP

Jaargang 15, No. 1, 2005

Verschijnt 2 maal per jaar

INHOUD

Van de redactie	Redactie	2
Heimwee naar een naam (gedicht)	Vrederik	3
Wagendiensten door Borne	G.A.B. Nijhuis	4
Van horen zeggen...	Redactie	8
Brooksprokkels 5	A. Slot-Platenkamp	9
Ne spoorreize van Hengel naar Dealn	J. Wilmink	10
Monument 21	Redactie	13
Twentecollectie Openb.Bibl.Enschede	Redactie	14
Uit de familiekroniek Woolderink (slot)	H.A.M. Woolderink	15
Zo was't, zo is't	Redactie	18
Erve Bekman na 730 jaar Rijksmonument	H. Meulenbroek	19
Het groov'moal (gedicht)	J. Kleinman	24
Gemeentearchief belangrijke historische bron 1	J.J. Grootenboer	25
Ooit gesloopt 19	J.B.F. Leuverink	28
Een huwelijksakte uit 1678	M.G.E. v. Harten-Fransen	29
Boekennieuws	Redactie	30
Uit het aantekenboek van J.B. Schoemaker 8	J.B.F. Leuverink	31
Spanjaard, korte historie van het bedrijf	Redactie	32
Van de bestuurstafel	Bestuur	35

Herkomst illustraties:

Ansichtkaart: 15;34;35
Collectie F.J. van Capelleveen, Borne: 3;4;5;6;10;18;19;21;26;30
G.A.Borne, collectie G.L. Weber: 20;33
J.J. Grootenboer, Borne: 13;25
Kerkarchief Bornerbroek: 9(onder)
J.B.F. Leuverink, Borne: 24;28;32
H. Meulenbroek, Zenderen: 22
E. Scholten, Bornerbroek: 9(boven)
J. Wilmink, Hengelo: 11;12

Periodiek Heemkundevereniging Bussemakerhuis Borne

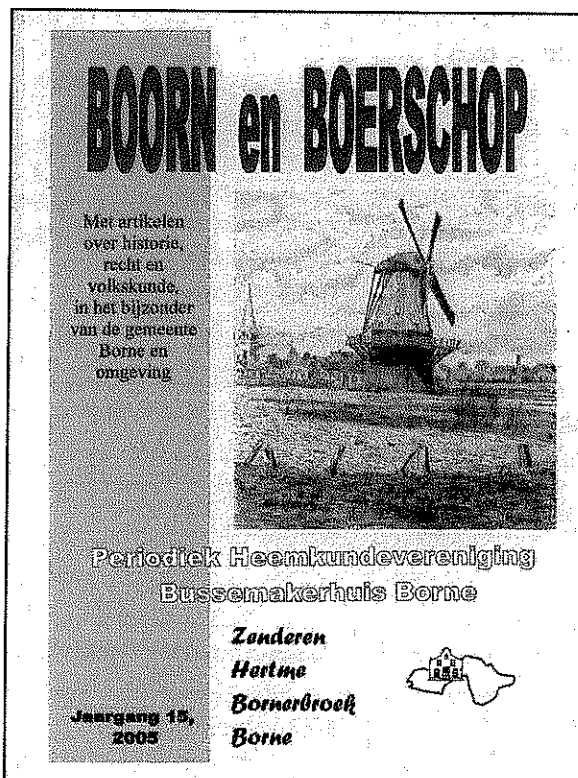
VAN DE REDACTIE

Het eerste nummer van de 15^e jaargang van BOORN en BOERSCHOP ligt thans voor U. Hoog tijd voor veranderingen. Zoals U ziet is het uiterlijk opmerkelijk aangepast. Ons blad heeft een nieuwe jas gekregen! Een kleurrijk jasje. Ook de opmaak van het interieur is onder handen genomen. Wij hopen, als bestuur en redactie, dat een en ander bij U in de smaak zal vallen... Laat daarover eens wat van U horen. Nieuwe lezers, of nog liever leden, zijn welkom want hoe groter de oplage hoe minder kosten per blad...

De vernieuwingen betreffen slechts de opmaak en, naar wij hopen en betrachten, zal het niveau van de artikelen minstens hetzelfde blijven. Aan verbeteren van dat niveau zou U zelf mee kunnen werken door, bij voorkeur regelmatig, nieuwe verhalen en verslagen van onderzoeken betreffende onze gemeente en ook van Bornerbroek (dat zoals U weet tot 2001 eveneens tot onze gemeente behoorde) in ons blad te publiceren. Ook verslagen van Uw vroegere belevenissen of die van anderen zijn welkom, evenals beschrijvingen van vroegere gebruiken in het Kerspel Borne!

Door er samen de schouders onder te zetten kan de vereniging U steeds weer een prettig leesbaar en interessant nummer van BOORN en BOERSCHOP aanbieden!! Doet U mee?

Redactie.

Vanaf heden zal dit bovenstaande voorbeeld het uiterlijk van Uw lijfblad vormen, maar dan wel in 4-kleurendruk en met telkens een andere afbeelding er op !!!

Heimwee naar een naam

*“Wat is een naam” staat er geschreven
Maar dat feit wordt onderschat
Was ‘t “De Bijenkorf” gebleven
Dan, had men iets moois gehad.*

*“Kulturhus” is te overdreven
Past niet bij de nucht’re Twent
En wij melden het maar even
Niemand die daar ooit aan went!*

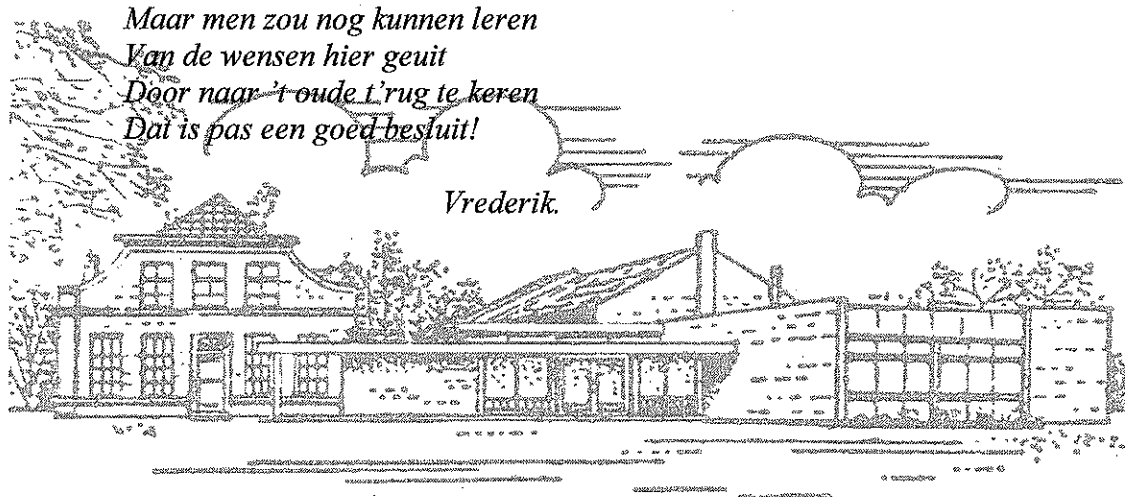
*Wie bedacht er zo’n extreme
naam voor het gemeenschapshuis
Dat is vragen om problemen
Hierbij voelt men zich niet thuis.*

*Ook “Het Grutje” moest verdwijnen
Niemand die daar achter staat
“Blizzbee” zou er voor verschijnen
Waar de zin ons van ontgaat*

*“Bijenkorf” en “Grutter” waren
Als we het historisch zien
Vaste namen, vele jaren
En ook nuttig bovendien!*

*Vele dorpsbewoners wensen
Dat het oude blijft bestaan
Jammer nu voor al die mensen
Dat het zo heeft moeten gaan.*

*Maar men zou nog kunnen leren
Van de wensen hier geuit
Door naar ‘t oude t’rug te keren
Dat is pas een goed besluit!*

WAGENDIENSTEN DOOR BORNE

Een archiefstuk in het Historisch Centrum Overijssel (Bron 1) heeft als titel: *1714 Lijste van geleverde paarden en wagens tot transport van zijne Majesteit Koninck van Brittanniën en derselvs bagage en van de Princesse van Wallis en van de betalinge daarvoor gedaen volgens de ingekomene certificatiën van de resp(ectieve) gerichten naar Pruisen*. Bezoeken door het koninklijk huis aan, of een tocht door Twente hebben in het verleden diverse keren plaatsgevonden. Het laatste bezoek was in 1999, toen koningin Beatrix Oldenzaal bezocht i.v.m. de 750ste verjaardag van de stad.

Op 29 augustus 1878 bezochten Prins Hendrik en zijn vrouw Twente, met een oponthoud in Oldenzaal (Bron 2). Met de komst van de Fransen was ook weer de vrijheid van godsdienst hersteld, hetgeen leidde tot de teruggave van veel kerken. In maart 1809 bezocht Lodewijk Napoleon Twente vanwege de toewijzing van kerken aan de diverse gezindten. Door het geven van staatssteun werden voor diverse religies nieuwe kerken gebouwd. Hij logeerde o.a. op het Huis Ootmarsum. Twintig jaar eerder, d.d. 12 juni 1789 passeerden de prinses van Oranje met de jonge prins en prinses de Courantenpaal bij Oldenzaal (Bron 3).

Aanleiding tot het schrijven van dit artikel was een toevallige vondst in het Historisch Centrum Overijssel van enige aantekeningen betreffende één aspect van wagensdiensten, namelijk de leverantie van paarden en wagens door de bevolking, voor een reis door Twente naar Pruisen in 1714. Het stuk is niet volledig, maar uit gegevens in andere geschreven bronnen is er wel een idee te geven hoe die reis georganiseerd is geweest.

De Prins

Prins Willem III († 1650) was in 1677 met Mary Stuart gehuwd en daarmee tevens koning van Engeland geworden. Hij overleed, zonder nageslacht, in 1702 na de val van een paard. Willem IV wordt zijn opvolger, dat is de zoon van zijn neef Johan Willem Friso. Willem IV was geboren in 1711 en had als doopnamen Karel Hendrik Friso meegekregen. Hij huwde in 1734 met Anna van Hannover, de dochter van koning George II van Groot – Brittannië. Door het overlijden van Willem III in 1702 kwam de Engelse troon ter beschikking van Anna, zuster van Mary Stuart. De prins is in 1714 pas 3 jaar oud. Met de genoemde Prins wordt de dan jonge Willem IV bedoeld, die met zijn ouders naar Pruisen reisde. In 1714 overlijdt Anna

(Stuart) en daarmee komt de Keurvorst van Hannover op de Engelse troon. (Anna Stuart was de dochter van Jacobus II de koning die door Willem III in 1688 van de Engelse troon was gestoten; zij was gehuwd met de Deense prins George die in 1708 overleed; Redactie).

*Willem IV (1711–1751) met zijn gemalin
Anna van Hannover (1709-1759)*

Een bijzonder transport

Prins Willem IV en zijn ouders lieten zich, met een groot gevolg en goederen, in het najaar naar Duitsland vervoeren. Toentertijd ging dat met koetsen voor personen (familieleden, vrienden, beschermers en dienstboden) en karren en wagens voor de overvloedig meegevoerde goederen. Voedsel voor eigen gebruik, ook graan, hooi en stro voor de paarden werd meegevoerd, maar ook het zilveren servies! Een groot aantal vervoermiddelen met de daartoe benodigde paarden, moet als een lang lint door Twente zijn getrokken. Dit zal ongetwijfeld op

dezelfde manier zijn gegaan zoals men gewend was bij het vervoer van een leger zoals door Hondius beschreven (Bron 4). Het is de vraag hoe onze voorouders met (grote verbazing?) naar dit voorbijtrekkend schouwspel zullen hebben gekeken, maar ook hoe onze voorouders door degenen die de reis maakten werden bekeken. Helaas zijn van dit soort transporten door de toenmalige Twentenaren geen beschrijvingen gemaakt, simpelweg omdat de meeste mensen niet konden schrijven. We moeten onze visie daarop daarom beperken tot wat ons overgeleverd is.

Omdat bij deze tocht in 1714 geen wapenen en kanonnen hoefden te worden vervoerd zal de stoet anders zijn samengesteld dan gewoonlijk. Voor een goed verloop van de reis moesten er geregeld paarden gewisseld worden. Omdat de toenmalige wegen, in vergelijking met nu, erg slecht waren, moesten er ook wagens klaar staan om bij uitval de te vervoeren personen en/of goederen over te nemen. Dit betekende dus dat er op diverse plaatsen paarden en wagens klaar moesten staan om ingezet te kunnen worden als dat nodig was. Ook is het mogelijk, en dat valt uit de tekst niet op te maken, dat de paarden als een soort escorte meetrokken en dat de wagens op bepaalde plaatsen geposteed stonden. Uit andere bronnen (Bron 5) is ook nog op te maken dat bij zo'n doortocht de kerkklokken luidden, dat trompetters bliezen en dat als de stad over kanonnen beschikte, deze saluutschoten afvuurden.

Reis in vreedstijd

Legers die zich over land verplaatsten charterden in oorlogstijd, zonder schadevergoeding, boeren die naast het vervoeren van oorlogstuig en/of voedsel ook veel voedsel in de vorm van graan en hooi en stro moesten leveren. Het kwam niet vaak voor dat, zoals in 1714, zo'n grote groep mensen, geen leger zijnde, door Twente trok. In dit geval, omdat het een dienst aan het staatshoofd betrof, zouden de boeren voor hun aanwezigheid niets betaald krijgen. Toch kregen ze een kleine vergoeding in de vorm van een klein geldbedrag, een potje bier of glaasje sterke drank. Dit was afhankelijk van de vraag of de markerichter geld vroeg of genoeg nam met het laten drinken van een pintje door de boeren.

De boeren waren door hun (gedwongen?) opkomst (op welke manier zouden ze gerecruteerd zijn?) wel vrij van onderhoud van hun wagens, omdat er zich smeden onder de reizigers in de *train* (= stoet) bevonden en omdat men voer voor hun paarden meevoerde. Net als in oorlogstijd waren er vaak ook particuliere wagens nodig voor het vervoer en werd voor elke wagen drie paarden en een voerman aangezocht of gehuurd. De aangezochte voerlui kregen dan 3-4 gulden per dag, waarbij ze zelf voor onderhoud en foerage voor de paarden moesten zorgen. Deze konden bij deze reis toch langs de weg grazen en dat kostte de Staten dus niets.

De lengte van de stoet

Deze was waarschijnlijk kilometers lang. Per wagen met 3 paarden (de koninklijke koets had 6 paarden) werd 10 meter ruimte gerekend. Als de wagens in een aantal rijen naast elkaar trokken, wat vaak wel kon omdat de toenmalige wegen op bepaalde plaatsen erg breed waren, werd de lengte van de stoet dus bekort. Helaas is het onmogelijk aan te geven hoeveel wagens voor dit transport benodigd zijn geweest. Alleen al het feit dat ook een zilveren servies werd meegenomen, geeft al aan dat er ontstellend veel meeding. De toenmalige wegen konden bij lange na niet wedijveren met de huidige. Ze waren van zand en vaak zeer slecht berijdbaar. Het onderhoud berustte bij de marken en dat gebeurde niet altijd even goed. De wegen waren vaak mul of door modder bijna ontoegankelijk. Snel ging dit vervoer niet: gemiddeld kon men

maximaal 4 kilometer per uur afleggen, meestal was dat minder. Omdat de paarden regelmatig moesten worden gewisseld en er gerust moest worden, waarbij tevens kon worden gegeten, kon men maximaal zo'n 30 km per dag afleggen.

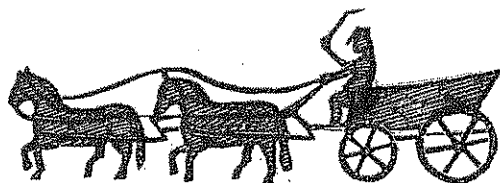
Er is al gezegd dat er zich maar summiere gegevens van deze reis in dit archiefstuk bevinden. Slechts een paar pagina's over de benodigde paarden en het beschikbaar houden van wagens, die de Sallandse en Twentse boeren op bepaalde plaatsen moesten leveren, zijn bewaard gebleven. Omdat er in nagenoeg alle plaatsen in Twente paarden moesten worden gestationeerd, is aan te nemen dat de reisroute niet van tevoren vaststond. Was dit gedaan i.v.m. het weer en dus de toestand van de wegen, om daarom dan een andere route te kunnen nemen? Of was het om het verrassingseffect, zodat eventuele kwaadwillenden zo geen kans tot mogelijke sabotage werd gegeven? De tocht van Het Loo(?) ging richting Deventer. Vanaf Holten staan nagenoeg alle plaatsen die in de driehoek Holten, Ootmarsum en Oldenzaal liggen, met de aantallen paarden en wagens, die de boeren moesten leveren, genoteerd. Niet aan te nemen valt dat de *train* werd gesplitst.

Gepasseerde plaatsen

Welke plaatsen werden gepasseerd is en blijft voorlopig nog een raadsel. Voor de overnachtingen kwamen geen herbergen in aanmerking. Daarvoor werd een adellijke havezate bezocht, waar ook vaak enkele dagen werd verbleven. Het gezelschap kan via Twickel en vandaar over Zenderen (Weleveld), eventueel Huis Almelo richting Ootmarsum (Huis Ootmarsum) zijn getrokken, maar evengoed over Hengelo (Huis Hengelo), Denekamp (Singraven en Bögelskamp) en Bentheim (Slot Bentheim) verder naar Hannover. Als vaststaand is te veronderstellen dat er op Twickel is gerust en overnacht, vanwege de notitie: *die van Delden, leverden ook paarden op Twickel*. Het is dan dat de boeren op diverse plaatsen, gelukkig voor hen, voor niets waren gekomen. Nogmaals, in de plaatsen of op bepaalde afstand langs de weg moeten boeren met paarden en wagens hebben gestaan om bijstand te verlenen bij uitval van wagens en paarden. Waarom en welke boeren?

Boeren en paarden

De horige boeren waren vanuit de horigheid verplicht tot het verrichten van wagensdiensten om de hogere klasse bij allerlei gelegenheden hulp in uitgebreide zin te bieden. De oorsprong van het recht om dit te vragen stamt uit de vroege middeleeuwen. Koningen en keizers hadden deze diensten al van de bevolking geëist b.v. bij oorlog, voor het vervoeren van wapens en voedsel. Toen de koningen en keizers ertoe overgingen een gedeelte van hun bezit over te dragen aan edelen en de bisschoppen, kapittels en kloosters, ging dit recht mee. Tijdens en na de reformatie, waarbij de vroegere R.K.-goederen in beslag werden genomen, kwamen veel van deze goederen en daarmee ook de diensten, door verkoop in handen van overheid of particulieren. Zo kreeg de drost, als hoogste rechter en vertegenwoordiger van de landsheer in zijn gebied, ook de drostendiensten die van diverse boeren konden worden gevraagd. In deze diensten moesten behalve aan de "eigenaar" van de dienst (verschillend, van een tweetal per jaar tot één per 14 dagen), op afroep ook werkzaamheden aan de doorgaande wegen in de marke verricht worden. Een dienst kon bijvoorbeeld ook het vervoer van Bentheimer steen naar een te restaureren pastorie zijn of het vervoer van graan naar Deventer.

Voor deze reis van de Prins in 1714 kon iedereen, horig of niet horig, omdat het de landsheer betrof, worden opgeroepen. In het verleden en dan met name tijdens de Hollandse opstand (ook 80-jarige oorlog genoemd) konden boeren voor allerlei werkzaamheden worden gevorderd. Van het opwerpen van schansen tot het slechten van stadsmuren. Ook moesten ze op bevel graan, hooi en stro voor de legers verschaffen zonder daarvoor een vergoeding te ontvangen. Voor dit transport in 1714, lijkt me, zal geen graan, hooi en stro van de boeren gevraagd zijn en zal dit als foerage reeds zijn meegevoerd. Hiervoor waren dus ook weer eens een aantal extra wagens nodig. Het verrichten van een dienst werd gezien als werk voor de landsheer. Vreemd was het dus niet dat voornamelijk boeren voor dit transport werden opgeroepen.

Zoals gezegd werden boeren uit nagenoeg alle Twentse plaatsen opgeroepen. Naamlijsten, behalve die van Enter, zijn helaas niet in het archiefstuk aanwezig. Bij dit transport waren ongetwijfeld een aantal regels van kracht. Naar welke dat waren kunnen we echter alleen maar gissen. Zo zouden deze boeren op een of andere manier een merkteken, b.v. een oranje sjerp o.i.d. hebben moeten dragen, omdat uniformering een veel te kostbare zaak zou zijn geworden. Hoeveel uren hebben ze moeten dienen? Over het algemeen waren de diensten van zonsopgang tot zonsondergang en moest de wagen gedurende die tijd met paard(en) bespannen zijn.

De duur van de tocht

De genoteerde data zijn opgeschreven tussen 30 augustus en 15 oktober. Gezien de te overbruggen afstand zou de reis daarom 6 weken hebben geduurd. Dit kan echter niet. Blijkbaar hebben vele boeren dagenlang klaar moeten staan voor het geval dat het de Prins zou behagen verder te reizen. Zo moesten op 31 aug. klaar staan:

Van Holten naar Deventer 100 paarden (dus 100 boeren uit Holten moesten met hun paard naar Deventer), van Goor op Holten 104 paarden, van Borne op Goor 48 paarden en 10 wagens (elke wagen met 4 paarden bespannen), Ootmarsum op Borne, Delden en op Almelo 146 paarden en 20 wagens.

Op 3 september: *van Ootmarsum 126 paarden en 27 wagens hebben 2 dagen gewagt.* Het kan ook zijn dat niet alles in één dag werd verplaatst en dat de *train* in stukken werd verplaatst waarbij dus op dezelfde plaats werd overnacht.

De aantekening van Borne

De volgende noteringen zijn aangetroffen: *Dd 31 aug: van Borne tot Goor zijn bevracht geweest 48 paarden en 10 wagens. 3 sept 1714: in gereetheid geweest 56 paarden en 13 wagens, op den 5den ontslagen en niet bevracht geweest. 10 sept: Borne na Almelo op Holten 20 losse paarden, sonder vracht. 10 sept: Borne op Goor nogh 52 paarden die dienst gedaan hebben. 13 okt: Borne van Almelo tot Holten hebben dienst gedaan 40 paarden 20 paarden en 4 wagens. Alleen voor de laatste dienst is een vergoeding gegeven aan de onderrichter van Borne en wel drie dubbele Marcken.*

<i>Borne na Almelo tot Holten 20 losse paarden, sonder vracht.</i>	
<i>Borne op Goor. Nogh 52 paarden die dienst gedaan hebben.</i>	52.
<i>Borne van Almelo tot Holten. 13 Octob. van Almelo tot Holten hebben dienst gedaan van 40 paarden en 20 paarden en 4 wagens.</i>	20.

Lijstdetail der gereedstaande paarden en wagens.

De betaling aan de boeren

De boeren kregen vaak niets betaald, *hiervoor is niets ontvangen noch gheen vereeringh gedaan* (= geen geld of borrel gegeven) en *als alleen dat wel aan een boer of knecht een glas bier, brandewijn of een kleine stuiver drinckgelt is gegeven*. Uit de aantekeningen kan worden opgemaakt dat sommige richters wel wat uitkeerden: voor 4 paarden en een wagen 5½ stuiver, voor 42 paarden en 7 wagens 26½ stuiver, voor 98 paarden en 10 wagens fl. 23,12,-, voor 1 span (= 4 paarden) van 8 tot 12 stuivers. Soms kregen de plaatselijke richters een kleine vergoeding. Ook wel eens een bedrag dat de richter aan de boeren diende te betalen. Je komt notities tegen van fl. 1,- ook fl. 2,- (op 15.10.1714 van Holten op Deventer) voor een los paard. Van Ootmarsum naar Almelo 156 paarden en 27 wagens en nog 44 paarden, hiervoor ontvangen 75 markstukken *waardig 100 guldens Hollands* (een andere vermelding geeft fl. 1,7 - voor een markstuk).

N.B.: Uitsluitend van Enter is een namenlijst van boeren bewaard gebleven.

Gerard A.B. Nijhuis

Bronnen

1. Historisch Centrum Overijssel, HCO 3.1/1904
2. Stadsarchief Oldenzaal, OK 404
3. Dagboek van richter Hendrik Jan Bos, Stadsarchief Oldenzaal OK 357
4. Hondius, Regulering van het trainwezen, 1599
5. Dr. T. Velius, Vervolg op de Chronyck der stad Hoorn (1630-1799), Hoorn 1992.

Het zwoare weark is vuur het peerd en vuur het lechte mo'j oe waren

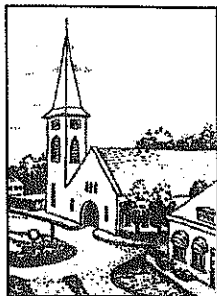
VAN HOREN ZEGGEN...

Spanjaard redt sneltreinhalte Borne

Jacob Spanjaard was een man met veel invloed, zoals uit het volgende verhaal blijkt. Op een bepaald moment ging de nieuwe dienstregeling van de spoorwegen in. Hieruit bleek dat de sneltreinen niet meer in Borne stopten. Dit tot grote woede van Jacob, die dan ook spoorslags naar het station ging en scheldend en tierend tegen de chef zei dat hij dat niet nam. De stationschef deelde echter beleefd mee dat hij hierop geen invloed kon uitoefenen. Daarop brulde Jacob: "Geef mij Utrecht aan de telefoon!". Hoe het kon weet niemand, maar na korte tijd kreeg hij de directeur van de spoorwegen aan de lijn. Jacob brieft: "Mijn vertegenwoordigers kunnen hier niet meer in- en uitstappen en dat neem ik niet. Als jij niet zorgt dat de sneltrein hier weer stopt, kun je halte Borne wel opheffen, want dan zorg ik dat mijn arbeiders niet meer met de andere treinen meegaan. Verder zal er geen onsje katoen of ander produkt meer per spoor worden vervoerd!".

Na twee dagen stopte de sneltrein weer in Borne...

Redactie.

BROOKSPROKKELS 5

De kerk wordt te klein

De toename van het aantal kerkgangers leidde tot ruimteproblemen in de kerk. De pastoor vond dat elke kerkganger moest kunnen zitten en wilde daarom de kerk groter laten maken.

Men ging voortvarend te werk. Op 25 mei 1919, staat geschreven, wordt er een eerste collecte afgesproken om de vergroting van de kerk mogelijk te maken. Ook zal een architect worden gezocht. Omdat een collecte alleen niet voldoende middelen zou opleveren werd tevens besloten het terrein naast de boterfabriek (de Coöperatieve Stoom-Zuivelfabriek Concordia) gelegen aan de huidige Pastoor Ossestraat, van de hand te doen. De grond bracht uiteindelijk *fl.* 0,50 per vierkante meter op. Het totale bedrag kennen we echter niet omdat we de grootte van het terrein niet precies meer weten. Het was in elk geval een beduidend bedrag want, nadat toestemming was verkregen van het Bisdom Utrecht, gaat architect A.J. Kropholler uit Scheveningen samen met aannemer G. Ribberink uit Hengelo, nog datzelfde jaar met de uitbreiding van de kerk aan de slag.

Er is nog een oorkonde die gedateerd is op 13 oktober 1919 m.b.t. een eerste steenlegging met de volgende tekst:

In de naam des Vaders en des Zoons en des H. Geestes, in de naam der H. Maagd Maria en des H. Stephanus, Iste Martelaar, aan wien deze kerk is toegewijd.

In het jaar onzes Heren 1919, op den feestdag van den H. Eduardus Belijder, den dertienden van den Wijnmaand, onder het Pontificaat van Z.D.H.H. van de Wetering, Aartsbisschop van Utrecht, onder de regeering van Wilhelmina, Koningin der Nederlanden, onder Dekanaat van Johannes Hendrikus Scholten, Deken van Oldenzaal, onder het Pastoraat van Hendrikus Antonius Josephus Longinus Osse, Pastoor te Bornerbroek en het Vicariaat van Antonius Theodorus Naber, Kapelaan, Terwijl als kerkmeesters werkten Gerhardus Johannes Mentink, Gerhardus Wissink, Johannes Semmekrot en Johannes Dood.

Architect was A. Kropholler te Scheveningen en Aannemer G. Ribberink te Hengelo (o).

Met opzichter G.L.A. Brouwer te Scheveningen, is deze eerste steen in tegenwoordigheid van een talrijke schare geestelijken en parochianen, door mij pastoor, krachtens Bisschoppelijke volmacht, tot meerdere eer en glorie van God, geplaatst.

Op 23 juni 1920 werd de vernieuwde en vergrote kerk geconsecreerd door Mgr. van de Wetering; zie de afbeelding van het diploma hieronder.

A. Slot-Platenkamp.

NE SPOORREIZE VAN HENGEL NOAR DEALN

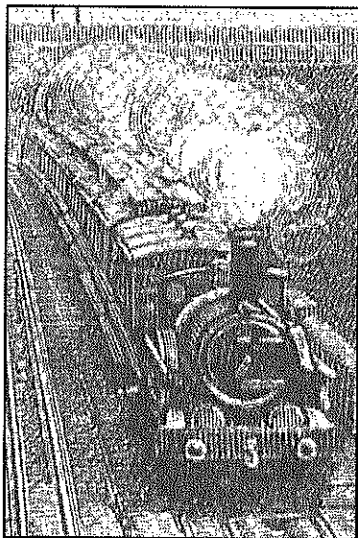
De volgende vertelling van Jan Wilmink werd aangereikt door de familie Hof en gaat over het reizen per trein in de beginjaren van dit vervoermiddel. Bedoelde lijn werd in 1865 aangelegd. Het verhaal heeft zeer lang geleden al in Dagblad Tubantia gestaan en is geschreven in de toenmalige spelling van het Twents. Deze tekst nemen we integraal over.

Dat alle begin moeilijk is, blijkt uit het feit dat de hoofdpersoon van het verhaal nog nooit per trein had gereisd. Natuurlijk ging niet alles zoals het moest gaan, maar het is misschien beter dat U dit zelf leest...

Nee, dat was ne mooie spoorreize! Mien grova kwam 's morns al heel vroe en vreug mi'j of 'k nen ean met hén loopen gung. Dat dee'w wal vaker, dat dee'w en doarum was der niks bezeunders an. 'k Har verkaansie en grova weerken nig meer; doar was e te old vuur. 'k Zol de schoone mer antrekken, zeg grova, owwe zöndagsen. Goa'w dan zunne ean grova, vreug ik.

Zoonder doarop te antwooren, zeg 'n ooln man: Nemt ne stevige brugge (boterham) met jong! Mien moo smeern mi'j ne dikke pille brood, deer dén in 'ne kraante; ik trök miene schoone an ('t enigste paar da'k har) en doo ginge wi'j op 'n trad.

Doodertieds was 't spoor pas in oonze plaatse en doo'w bi'j 'n oawerweg warn, was ik dan ook bli'j dat de beume noa beneen warn, want ik moch naa geerne noar 't spoor kieken. Mer grova was oongedeuldig. Heê sputtern'e zo vuur zik hén, a'w nou meer nig te late kómt! Wat wis dan, grova? Vreug ik. Niks jonge, niks, dat zö'j wal zeen! Eanlijk was 'n trein der vuurbi'j en dee Beernd, 'n spoorwachter, de beume wier in de heugte. Grova maken dat e oawer 't spoor hén kwam – hee schenen hoast te hemn! Ik kon em hoaste nig bi'jhooln, zo harre leup e. Wat zol grova toch willn? Vreug ik bi'j mi'j zölms. Meer ik zol 't gauw gewaar worn. Hee stieweln rech op 't ni'je station of en gung noa binnen, haaln de knippe oet 'n tuk en gung noa'n reamke hén, dat doar argens in nen hook was. Hee tikken heel har der teggn an en doo 't lös gung keek nen meneer der duur hen, dén hellig vreug woar den braand was. Wi'j woln noar Dealn! Reup grova. Wie zijn wij? Vreugn 'n meneer. Hier, ikke en miene

kleanzönne! Retour of enkel? Nee, zee grova wier, noar Dealn! Ja, ja, maar wil je een kaartje heen en weer terug? Joa, bewisse, wi'j mut ook wierumme. Mer maakt ow nig naar, meneer a'w wierumme goat, kö'w toch wa in Dealn zölm 'n kaartje kopen! Geef maar twintig cent, zea'n keerl an de aandere kaante... Grova teln de ceanten heel precies oet en doo kreeg e twee kaartjes. Zo, dus wi'j gungen met 't spoor!

Ik was bli'j en bange um buurten. Goat aw ees anstoan! Met'n trein noa Dealn heemoas! As ze dat in 't hoes heurn en de noabes vernömmen et en miene schoolkammereu! Mer grova leu mi'j nig völ tied um te prakkezeern. Hee trök mi'j met en was zo zeemnachtig, dat e ne keerl met'n spoorpetje op dént bi'jn hekske stun, woare wi'j duur mossen, ginees venöm. Hee'j ouwe heer, zear den keerl (ook al ginnen hierlaansen) waar gaat dat zo vlug naar toe? Laat me de kaartjes eens zien. Hee knippen der met ne iezene tange 'n gaatje in en gaf ze grova wier.

Doo mochten wi'j vedan. Grova was zo jachterig dat e in'n eerste besten trein stappen deu e zag. Wat mooi was 't doar binnenin! Fluwelen kussens zatten op de baanken en doo'w der op gungen zitten, zakken wi'j der heemoas in vot. Grova keek mi'j ees an, en hee lachen zo

gelukkig, da'k hoas met em te doon kreeg. Hee har werachtig, troanen in de oogn, zo bli'j was e. Jong, zeg e, ha'j dat nou wal dach? Dat wi'j nog ees met 't spoor zoln goan! Keerl, keerl! Wat ne mooie oetveendinge! I'j zölt ees zeen, hoo mooi of't geet en hoo harre! Mer niks zeggen in't hoes heur! Niks zeggen! De leu hoeft 't ammoal nig te weten dat hoeft ze nig! Wi'j bint der vandage ees oet met'n trein! Keerl, keerl! Och grova was zo keenderachtig, maer hee meanen 't wa good dat dee e. Hee wör non wat röstiger en haaln ne sigare oet 'n tuk, nam nen zwavelstok (lucifers kennen wi'j doodertieds nog nig) streek den an en smeuken der a gauw duftig op löst!

Wo'j ook roken? Vreuge e, mer ik heul 't leewer op 't kluntje dat e bi'j zik har. Opeens – nen schok – en doar gung 'n trein hén! Hennik, zea grova met ne biewnde stemme, wi'j goat, wi'j goat! Joa grova, zea ik, dat zee'k. Ik was lang zo bli'j nig as grova. Ik dachen an 't hoes, an moo, an va en miene breurs en zusters. Doar gungen grova en ikke no de wiede weerld in, zoonder dat ze in 't hoes der wat van wussen! En ik weunssen, da 'k nig met dén ooln man met was goan. Dat was jo niks vuur gewone leu as wi'j, um met 't spoor te reizen!

Gineene van oonze familie of bekeanden was nog nooit met 't spoor wes! En daar zatte wi'j non – ikke met mien kluntje achter de koezen en 't hette zwoar van zorgen en bangigheid, grova met ziene vetpetiensken op de mooie baanke tiggenoawer em en ne dikke sigare in'moond! En mer lachen!

Ik keek ees noar boeten en ik zag de beeste en de moaten en de buske vuurbi'j vleege. Hooft ow good vaste jong, woarschouwen grova, benaamd as spoor mangs harre schommeln. I'j könt nooit weten, Hennik, zea're.

Meteene heuln 't spoor stille. Wi'j warn der, Delden! Delden, reup nen spoorkeerl. Wat? Vreug grova verwoonderd. Zi'w non al in Dealn? Wi'j zit der pas in! Dat is ofzetterij! Wi'j bliewt nog 'n zetje zitten, dat doo'w! Zea grova, met 'n nieds gezichte. Mer grova, kwam ik, zolle wi'j dat wa doon? Dow hes toch meer tot Dealn betaald?

Wat kan mi'j dat verschotten! Reup 'n ooln man, ik zeg ow dat ze ow hier metnemt! Wi'j zit der pas in en now a der wier oet? Niks dervan, beslissen grova, wi'j goat vedan! Resloet sleogé met ziene ene haane op de knee en met de oandere gooien e de aske van de sigaar oet 't reamke.

Völ meanske kwammen der nig in doar in Dealn. Ne deftige mevrouw wol bi'joons binnengoan, mer doo ze oons zag zitten, trök ze 'n greuts gezichte en gung vedan. Toch kwam der nog eene binnen, net doo't 'n trein wier vot wol goan. 't Was nen spoorkeerl. Hee keek naa hellig noa mien grova, zoonder goondag te weunschen. Wat mut dat? Vreug e, wiezend op de baanke woort grova ziene beene op har liggen. Dat mag i'j nig, wat deank i'j wa? Dee mooie kussens zomeer smerig maken? Heustig trök grova ziene beene binnen boord en stottern iets in zich zölms.

Owwe kaatjes! Kwam 't spoorkeerlike wier. Grova frosseln wat in 'n tuk en haaln eanlijk de kaatjes vuur'n drood. 't Spoorkeerlike keek er'n zetje noa en doo zege met ne stemme deet op doonderschoer stun: Wat bin i'j'len vuur kosgengers? Dat lig mer met de smerige schoone op

de mooie baanke, dat reist eerste klasse en betaalt derde en i'j harn der al in Dealn oet e mutten! Doar h'j 't non al! Grova ook met ziene eênggedreide flantuten!

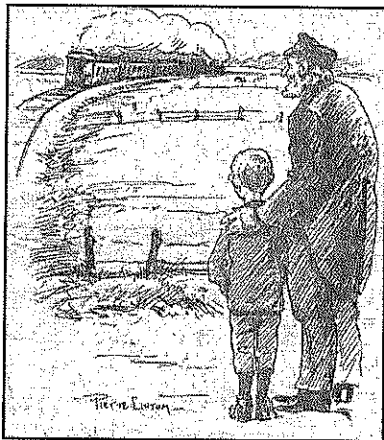
Doo koomp'n aandern wier – en hee kik lang nig as 'n doomneer, dent nen geuln in 't buulke veend - : Dat kost di'j nen hoop geald man. Loa'w ees kieken – i'j könt der in Wiene oet. Dat kost ow zon betje van nen daalder eerste klasse van Hengel noar Wiene (doodetieds was doar nog ne halte). Dan ne bekuringe um da'j in ne hogere klasse bint goan zitten en dan nog omdat i'j de kussens hebt smerig maakt! Noa, ik maakt 't good met ow: vief geuln!

Vief geuln! Reup grova, heremintied en genêenen. Dee heb ik nig! Hoo za'k doar an kommen mutten! Ja, zeg't spoorkeerlke, dat weet ik ook nig. A'j nig betaalt, goa'j de kaste in. En doo gebuurn der wat, wat ik nooit zal vergetten: grova begun te huuln as 'n klean keend.

't Is 'n zoer gezichte vuur nen jongen van twaalf jaar zien grova van zeumtig te zeen huuln. Ik gong noar em hen en wol em treusten, mer ik wus ook zölf nig wat te zeggen. Grova wisken zich mer al met zienen rooien úndook duur de oogen. 'n Spoorkeerl kreeg duch mi'j ook met 'm te doon, want opees zeg e: Hoevöl geld he'j nog?

Grova haaln ziene knippe vuur'n drood en tellen zienen riekdom: zes halve centen, twee veerduiten, en zeum grösken. Dat maken bi'j mekaar twintig grösken. En disse sigare, dee döw i'j hemn a'j oons helpt, zeer grova tigten 't spoorkeerlke.

Nee, dee rookt zölf meer op, zeg den. Mer lostet ees: doot non nooit weer zukke gekke dinge. Hier zi'j non in Wiene en nou goa'j met mi'j met, dan help ik ow wa. Mer kuiert der, met gin meanske oawer! Wi'j wörn boeten 't heksken brach duur den vreaanlijken spoorkeerl. Hee flostern wat met 'n keerl, den oonze kaartjes har mutten knippen en den lachen zun betje. Dat was dus good afgelopen. Mer doot 't non nooi wier zea 'n spoorkeerl nog ees. 't Is daankensweerd, meer as daankensweerd! Meanen mien grova.

Joa, joa, 't is wa good, zea 'n aandern, zeet meer, da'j in 't hoes komt. Hee gung wier hen, stappen in 'n trein en door geng dat ding wier van tuskenoet. Keerl, keerl wat rien! Wi'j keken 'm nog nen heeln zet noa...

Zo Hennik, dat he'w had, zea grova en hee zuchen. 't Was toch mooi, naa mooi. Hee schukoppen meer al, doot e zik umdreaien um te voot noar 't hoes hen te goan. Eanlijk bint 't nare dinge dee spoors, zea grova, noa 'n zetje, mer 't was toch mooi. Kom jong, et owwe brugge op en zet de sökken derin, want wi'j mut nog nen heeln ean!

Wi'j keken 'm nog nen heeln zet noa...

Um zeumn uur 's aoms wa'w in 't hoes. En doo moo vreug woar wi'j toch zo lange ztten harn, zea grova, deet hoaste van meuheid nig meer op de beene kon stoan: Mina, dat beware wi'j veur later. Doot der mi'j eene in en dan goa 'k achter de greune gediene!

Dat is non meer as hoonder joar eleen. En deet dit hebt beleafd bint er al lange nig meer. Mer Hennik kon nig zwiegen en zo kan ik 't ow non nog vertellen!

Wel aait met beade been op de grond steet, komp nooit nen trad wieder

MONUMENT 21

Het Synagogecomplex, de naam zegt het reeds, beslaat meer dan een gebouw. Het belangrijkste en oudste gedeelte is de Synagoge waarvoor o.a. Koning Willem I indertijd zelfs nog een flinke financiële bijdrage heeft geleverd. Daarnaast is er de voormalige Joodse school, de woning van Rabbi Mogendorff (*het z.g. Rabbihuis*) en het badhuis. De Synagoge is gebouwd in 1842 en Salomon Spanjaard is hiertoe de drijvende kracht geweest. Het gebouw, een zaalkerkje met een klein balkon, werd in januari 1843 ingewijd door de vroegere Opperrabbijn van Overijssel de heer Harzveld uit Zwolle. Het kerkje is opgetrokken uit baksteen met een gepleisterd plint. De zuidgevel is bepleisterd en van voegen voorzien. De westgevel is egaal bepleisterd. Het gebouw heeft verder een lijstgevel en gotische vensters gevat in houten harnassen. Het schilddak is gedekt met grijze pannen.

In 1895 werd naast de synagoge, aan de kant van het Bussemakerhuis, het Joodse schooltje gebouwd dat thans als woonhuis in gebruik is. Dit bakstenen gebouw heeft een gepleisterde plint en de gevel wordt gedeeld door een waterlijst onder de vensters en gepleisterde sierbanden. De geveltop heeft zware gesloten windveren. De twee drielichtvensters, -1-, worden afgesloten met een in sierverband gemetseld boogvormige rollaag. Het dak is gedekt met blauwe sluitpannen met op de daknok een makelaar.

Twee jaar later werd er de *Rabbikamer* aangebouwd die bewoond werd door de Joodse leraar. Ook dit gedeelte is thans een woonhuis. De met een lijst afgezette bakstenen gevel heeft een gepleisterde plint. Twee vierruits schuiframen met tweeruits bovenlicht en een paneel deur met bovenlicht vormen de gevelindeling. Onder de vensters een waterlijst en er boven flauw gebogen metselwerk met sluitsteenvormige bepleistering. Het afgeplatte schilddak sluit aan op het naastgelegen pand. Pas in 1935 werd tussen de synagoge en het schooltje, iets naar achteren geplaatst, het vrijstaande badhuisje toegevoegd om binnen het complex de Joodse rituelen met stromend bronwater uit te kunnen voeren.

TWENTECOLLECTIE OPENBARE BIBLIOTHEEK ENSCHEDE

De centrale bibliotheek in Enschede bezit een bijzondere en veelzijdige historische verzameling publicaties over Enschede en Twente die deels wordt uitgeleend. Naast het exemplaar voor deze "bewaarcollectie", werden er van veel boeken ook een of meerdere exemplaren aangeschaft die wel worden uitgeleend. In totaal omvat deze Twentecollectie nu zo'n 12000 afzonderlijke titels, die deels ook kunnen worden geleend.

ENKELE VOORBEELDEN (er is veel meer!)

Kranten: *Dagblad Tubantia op microfiche, vanaf 1872 tot heden (hierop staan alle regionale edities); Nieuwe Hengelosche Courant (1886-1945) en het Hengelo's Dagblad (1946-1982), de Hengelose editie van Tubantia. Vanaf april 1945 tot september van dat jaar had Tubantia verschijningsverbod. Deze periode wordt opgevuld met microfiches van de Twentse Waarheid en het Hengelo's Dagblad. Uit de bevrijdingsperiode is er bovendien een hoef met microfiches getiteld Dutch underground press.*

Ook (deels) aanwezig de *Enschedesche Courant*, de *Overijsselsche Courant* en de *Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant* (een aantal jaargangen uit de 19^e eeuw).

Tijdschriften: *Van Eigen Erf (1927-1941); De Mars (1953-1981); Twentse Post (1962-1971) en Twenteland en leu en sproake (1956-1961); de Moespot en Driemaandelijkse bladen.*

Boeken: *Cameraarsrekeningen van Deventer (1888); Jaarboekje van de provincie Overijssel (1832-), voortgezet als Almanak voor de provincie Overijssel; de uitgaven van de Vereniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en geschiedenis (vanaf 1860); Textielhistorische bijdragen (vanaf 1959); Arbeidsenquête van 1890.*

Verder o.a. genealogische naslagwerken als: *Nederland's Adelsboek; Nederland's Patriciaat; Wapenboek van den Nederlandschen adel (1883; J.B. Rietstap) en het Stam- en wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën (1885; A.A. Vorsterman van Oijen); tijdschrift De Nederlandsche Leeuw (vanaf 1906) en De Navorscher (1851-1960). De Navorscher is er ook op Cd-rom's.*

De bibliotheek: is gratis toegankelijk en ook de Twentecollectie is gratis te raadplegen. U kunt daarvoor terecht bij het Informatiebureau op de 1^e etage. Vanwege het bijzondere materiaal zal men u echter wel om een bibliotheekkaart of ander legitimatiebewijs vragen. U kunt dus niet zomaar vrij snuffelen in de collectie, maar men is graag bereid om te helpen en de werken die u wilt raadplegen uit het magazijn te halen. Het uitleenbare gedeelte is wel vrij toegankelijk. Wilt u daaruit boeken lenen, dan moet u natuurlijk wel lid zijn van de bibliotheek in Enschede. Zie voor verdere informatie www.obenschede.nl
Openingsuren: maandag-vrijdag 11.00-20.30 uur, zaterdag 11.00-16.00 uur.

Openbare Bibliotheek Enschede, Pijpenstraat 15, 7511 GM Enschede
Tel: 053 4 804 804; e-mail info@obenschede.nl, www.obenschede.nl

Redactie.

Wel meester wil worden, mot als leerling beginnen

UIT DE FAMILIEKRONIEK WOOLDERINK (slot)

Nadere algemene voor Twente belangrijke gegevens uit de familiechroniek van Woolderink worden in deze artikelenserie behandeld. Een emigrant wordt besproken.

De emigrant.

We besluiten deze serie met de enige echte emigrant in de familie Woolderink. Dat is Bernardus Hendrikus Woolderink, geboren te Borne op 13 april 1890. Zijn vader, Jan Hendrik Woolderink, is afkomstig van het erve Nollen (Nijhuis) in de Huurne bij Wierden en is in 1887 gehuwd met de uit Enschede afkomstige, niet onbemiddelde, schoenmakersdochter Elisabeth Euphemia Kemper. Zij vestigen zich in Borne aan de huidige Grotestraat alwaar ze een woning kopen. Dit is het latere geboortehuis van Bernard Woolderink. In een aangebouwde werkplaats beoefent vader zijn beroep van wieldraaijer (draaien van ijzeren

Café Groot Rouwen dat voordien door Bernard Wooldrink werd gedreven en waarvan hij zelf de beste klant was...

voorwerpen). Als bijverdienste is er tevens een café-restaurant. Toch heeft hij met het café niet veel verdiend, want van hem is bekend dat hij zelf zijn beste klant was, dit tot groot verdriet van moeder.

Eén maand na de geboorte van Bernard op 13 mei 1890 wordt besloten het voorbeeld van anderen te volgen en een kostwinning in Duitsland te zoeken. Over de grens wordt meer verdiend in de textielindustrie dan in Twente. Vader Jan komt in loondienst bij textielfabriek Wiesschenbrink, later Van Delden, in Ochtrup en wel als *Schlosser*, zeg maar onderhoudsmonteur. Het café in Borne wordt verhuurd en pas later verkocht.

Ook in Ochtrup krijgt Jan problemen als hij bij zijn werkgever niet nuchter genoeg is om te werken. Zo wordt hij eens ontslagen, maar dankzij smeekbeden van moeder Elisabeth, weer in genade aangenomen.

Als Bernard en zijn oudere broer Willem oud genoeg zijn moeten ze helpen de kost te verdienen in de textiel of de mijnbouw. Hun jongere zusje Hendrika gaat als meisje van 17 jaar als dienstmeisje werken in Osnabrück en één jaar later in Herne in het Ruhrgebied.

In de 1e wereldoorlog breekt in Duitsland een slechte tijd aan en het gezin Woolderink besluit terug te gaan naar Nederland. Ze vestigen zich in Wierden in een huis over het spoor bij de Molenbelt. Dit huis is eigendom van een broer van Jan Hendrik, n.l. Hendrikus Johannes Woolderink. Op deze plek wonen ook nu nog Woolderinks.

Als kind verslindt Bernard boeken van Karl May en de Nieuwe Wereld lokt hem meer dan werken in de textiel of de mijnbouw. Uit Amerikaanse administratie is bekend dat hij in 1909 vanuit Heidelberg naar Amerika is gegaan. Hij heeft daar een bestaan als treinmachinist opgebouwd op de intercontinentale spoorlijnverbindingen. Hij verkrijgt het Amerikaanse staatsburgerschap. Dit heeft tot gevolg dat hij in 1917 wordt opgeroepen voor het leger en met Compagnie C 26 van het Engineers Corps naar het strijdtoneel in Frankrijk wordt uitgezonden. Hij brengt het tot de rang van korporaal. Anderhalf jaar later, op 18 april 1919, wordt hij gedemobiliseerd en neemt zijn beroep van treinmachinist weer op.

Uit bewaard gebleven correspondentie met zijn ouders blijkt dat hij hoofdzakelijk in hotels en pensions in San Francisco, Californië, heeft gewoond. Maar hij komt met de trein in grote delen van de V.S. blijkens post uit Eureka (Cal.), Wilmington (Cal.), San José (Cal.), Fort Bragg (Cal.), Chicago (Illinois), Louisville (Kentucky), Richmond (Kent.) en Westwood (Cal.). Hij blijft ongehuwd.

De correspondentie vanaf 1937 vindt plaats met zijn broer Willem die in 1937 trouwt in zijn geboortedorp Borne met Anna Liedenbaum. Zij wonen later op haar oudershuis, het café Heidelberg aan de Bornerbroeksestraat. Van daaruit beheert Willem Woolderink ook het daarachter gelegen zwembad Heidelberg, thans nog naar hem 't Wooldrik genoemd.

De dood van zijn moeder in 1937 heeft Bernard erg aangegrepen. Zijn brieven uit 1939 zijn verward en in 1940 meldt het Mendocino State Hospital in Talmage (Cal.) dat Bernard is opgenomen op last van het Hoofdgerechtshof van San Francisco County op grond van geestesziekte. Desgevraagd deelt Willem mee wat hij over zijn broer kan vertellen: *Mijn broer ging naar Amerika ongeveer 32 jaar geleden. Mijn broer was iemand die altijd spaarzaam was; echter geenszins gierig. Hij was arbeidzaam en leefde zeer geregeld. In zijn laatste brief schreef hij mij dat hij hoopte ons weer te zien. Hij sloot geen brief bij, doch enkel twee religieuze plaatjes waarvan hij op één een paar woorden had geschreven.*

Ik veronderstel dat hij graag eens naar Holland wilde terugkomen en nu, met den oorlog, geen kans zag dit plan te volvoeren. Dat heeft hem mogelijk uit zijn evenwicht gebracht.

Ook is het mogelijk dat de nagedachtenis aan zijn moeder, die hij natuurlijk niet meer gezien heeft en die in 1937 kwam te overlijden, hem te sterk heeft aangegrepen. Dit temeer omdat hij absoluut geen souvenir had van zijn moeder. Nog bestaat de mogelijkheid dat de tegenwoordige kwaal een uitvloeisel is van zijn grote godsdienstzin, omdat hij altijd buitengewoon godsdienstig was en eigenlijk te vroom voor een man.

Na vijf jaar verpleging in het ziekenhuis, waarbij geen verbetering is opgetreden in zijn ernstige geestelijke gesteldheid, wordt hij in 1946 overgebracht naar het Veterans Hospital in Palo Alto (Cal.). Als oud-strijder in Frankrijk heeft hij recht op verzorging door de Veterans

Administration. Vanwege zijn bizarre denkbeelden en abnormaal gedrag vindt de medische staf hem *insane and incompetent* en acht voortzetting van dwangverpleging noodzakelijk. Dat gebeurt vervolgens in het Veterans Administration Hospital in Sheridan (Wyoming), waar hij tot zijn dood in 1973 blijft.

Daaraan voorafgaand is zijn lichamelijke toestand overigens goed en in periodes dat zijn geestelijke toestand het toelaat krijgt hij verlof om elders te wonen, b.v. in 1968 in The Soldiers and Sailors Home te Buffalo (Wyoming). In de zomer van 1973 bezocht Willem hem met zijn broer Eddie in het Hospital in Sheridan. Daar vertelde de sociaal werker van Nederlandse afkomst Jacob Brouwer, die hem al vele jaren kende, dat Bernard soms in het voorjaar vertrok, de hele zomer rondzwierf door de wijde omgeving en in het najaar plotseling weer voor de deur stond.

Het overlijden van Bernard Woolderink wordt in 1973 gemeld door het Amerikaanse Consulaat te Amsterdam aan zijn jongste broer Johan Woolderink. Ook de erfenis wordt aan hem overgemaakt, waarbij we beslist niet moeten denken aan een steenrijke oom in Amerika. Naast vrije inwoning en verzorging in het Veteranen Hospital kreeg hij van de Veterans Administration een pensioentje van \$ 39,37 per maand (toen ca. fl. 100,00). Dit bedrag is nagenoeg geheel besteed aan kleding en andere persoonlijke zaken. De begrafenis van Bernard heeft plaatsgevonden met volledige militaire eer op *Custer Battlefield* in Montana, na Arlington de belangrijkste militaire begraafplaats in de V.S.

H.A.M. Woolderink.

An gezoond wään deank iej nich totda'j kraank wördt

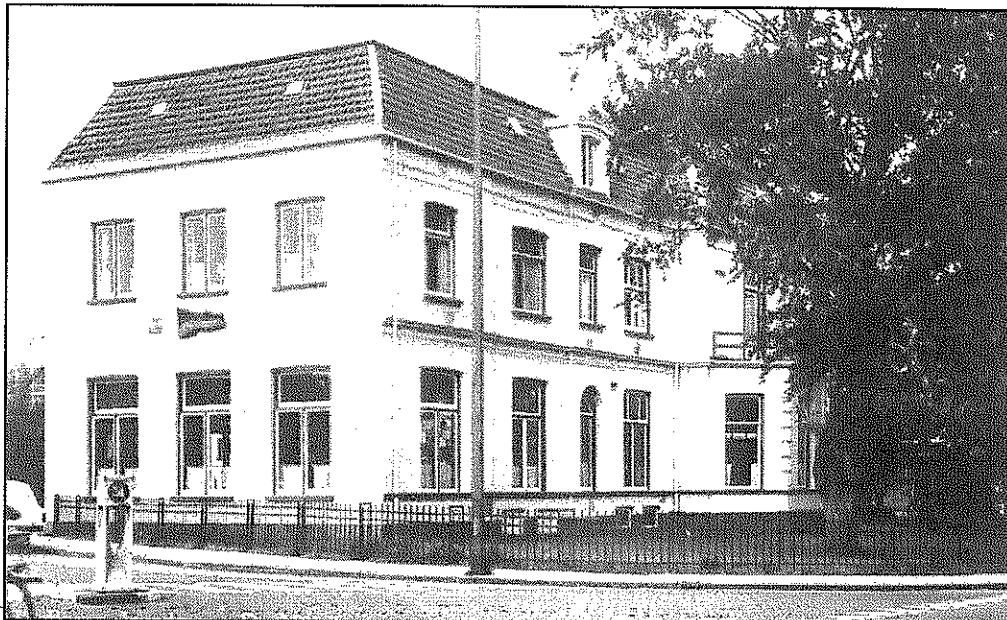
Nog leverbare uitgaven via de Heemkundevereniging Bussemakerhuis:

Titel	Prijs *
Landweren, Borgen & Postwegen, grepen uit de historie van Borne; Mw.M.G.E. v. Harten Fransen.	€ 7,50
Borne, historie en volksverhalen, 1987, Redactie B. en B.	€ 4,50
Veertig jaar later. Bespiegelingen bij het 8 ^{ste} verenigingslustrum 1962 – 2002, Redactie B. en B..	€ 7,50
Och ewig is so lang. Zeven eeuwen Weleveld. Landgoed, havezate en bewoners, 2003, Jet Spits.	€ 27,95
Jan Bernard Schoemaker, een Twentse heelmeeester in de 19 ^e eeuw Hans Leuverink e.a.	€ 7,50

* = prijs exclusief porto.

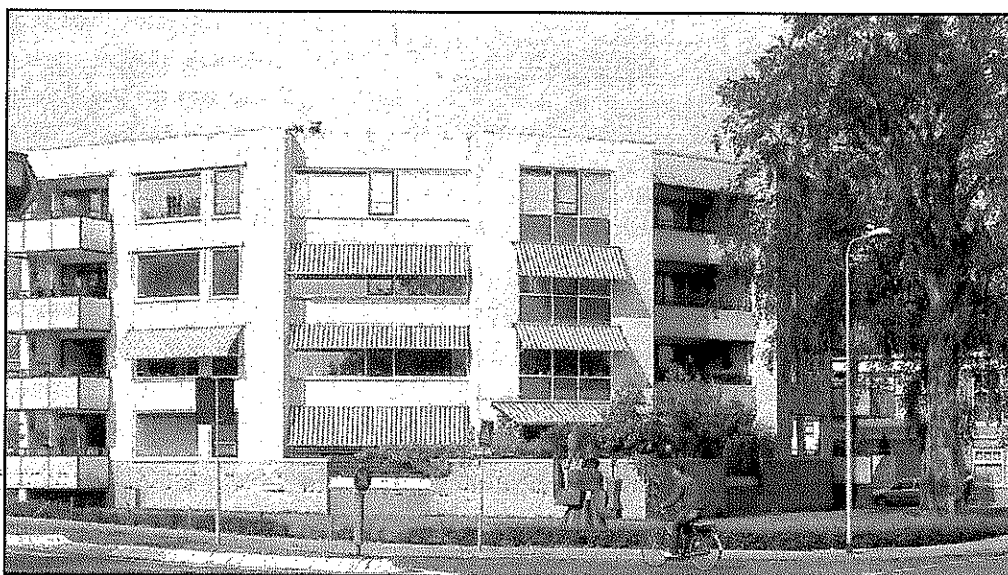
De uitgaven zijn verkrijgbaar bij de penningmeester van de vereniging, de heer A.J. Linthorst, Zuid Esch 46, 7622 DA te Borne, ☎ 074 266 70 07 en ook in de boekhandel.

ZO WAS 'T, ZO IS 'T

De vroegere statige villa op de hoek van de Stationsstraat en de Parallelweg werd in 1888 als woonhuis gebouwd voor Bernard Spanjaard. Later werd het wit gepleisterd en in de volksmond kende men het als *de Witte Villa*. Na jaren lang gebruik als woonhuis heeft het gebouw vele functies gehad, waaronder kantoor en zelfs die van peuterspeelzaal. Er zijn door enkele goedwillende burgers nog enkele pogingen ondernomen om de fraaie villa te behouden maar helaas, de economie won het weer van de cultuur..., jammer.

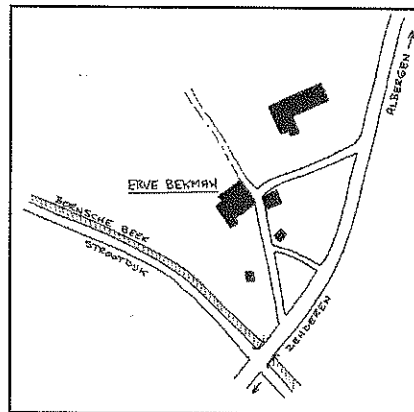
In 1997 is de oude villa helaas gesloopt en in 1998 vervangen door een appartementencomplex van drie verdiepingen met een souterrain. Het bevat 12 luxe appartementen met een onderliggende parkeergarage. Dit nieuwe gebouw kreeg de naam *Quadrant*. De Quadrant werd gebouwd door Oude Wolbers-Droste bouwcombinatie.

ERVE BEKMAN NA 730 JAAR RIJKSMONUMENT

Zenderen. Aan de weg van Zenderen naar Albergen ligt even ten noorden van het dorp, enigszins verscholen achter bomen, het Erve Bekman. Het is een eeuwenoude boerderij die eigendom is van de familie Meulenbroek. Door inspanningen van Hubert Meulenbroek, die in maatschap met zijn vader Antoon de boerderij runt, is het Erve Bekman sinds kort officieel een Rijksmonument. Een absolute mijlpaal in de minstens 730 jaar oude geschiedenis van deze fraaie monumentale boerderij.

Het boerderijcomplex bestaat uit een z.g. hallehuisboerderij, daterend uit de 17^e eeuw, met een aangrenzende schuur en dwarsgeplaatst voorhuis uit 1880. De boerderij is volgens de Rijksdienst voor de Monumentenzorg van cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarde.

Situatie thans

Historische waarde. Erve Bekman is met haar architectuurhistorische waarde een goed voorbeeld van een historisch gegroeide boerderij in het oosten van Nederland. Vanwege de bijzondere architectuur- en historische waarde van het interieur van zowel de hallehuisboerderij als het 19^e eeuwse voorhuis, zoals ondermeer de sjabloonschilderingen, de (beschilderde) schoorsteenmantels, de betegeling en de kapconstructies. De plek is volgens de Rijksdienst voor de Monumentenzorg van historische stedenbouwkundige waarde omdat de bewoning teruggaat tot de 13^e eeuw. Bovendien wordt ook de situering bijzonder geacht. Dit omdat de boerderij op het erf, met het bedrijfsgedeelte naar de oprijlaan gericht is en met het woongedeelte naar de Bornsebeek. De boerderij is mede van cultuurhistorische waarde omdat deze als een voorbeeld van een boerderij als functioneel agrarisch bedrijf, daterend uit de 19^e eeuw, wordt gezien. Ook deed het voorhuis hiervan tijdelijk dienst als lesruimte en slaapgelegenheid voor priesterstudenten van de Karmel. Deze studenten werden opgeleid om later als missionaris in o.a. Brazilië te gaan werken.

Archieven. Erve Bekman is in de archieven te vinden onder namen als *Die Becke*, *Beckman*, *Het Hus tor Beke* en *Bekman*. Het goed behoorde sinds het einde van de 13^e eeuw (1273) tot het kernbezit van het huis Weleveld in Zenderen (bron 1). Het behoorde tot het z.g. *Ruinense leen*. De boerderij wordt dan *Het Hus tor Beke* genoemd. Uit gegevens uit het archief van de havezate Weleveld is bekend dat Erve Bekman in 1555 een van de kleine pachtboerderijen was, 3,7 ha groot.

In de middeleeuwen werd er op Erve Bekman ook een kleine visserij beheerd. Dat "meertje" heeft gelegen in de nabijheid van de huidige nieuwe stuw in de Bornsebeek. Ook de bewoners van havezate Weleveld maakten gebruik van deze visserij. Zij voeren daartoe met hun schuit vanaf huis Weleveld naar het haventje van Erve Bekman. Zo was men dicht bij de visserij en kon de gevangen vis eenvoudig worden meegenomen naar het huis.

Evenals enkele andere erven had Bekman bij de haven ook een blekerij. Het Erve Bekman werd in 1715, evenals een ander pachterf van Weleveld, apart verkocht. Het kwam zo in het bezit van de Almelose doopsgezinde familie Ten Cate. In 1781 rondde Johannes ten Cate Hermanszoon het bezit af door aankoop van de *Deurenvoortmate* (Prinsenhof, of Doornenvoort,

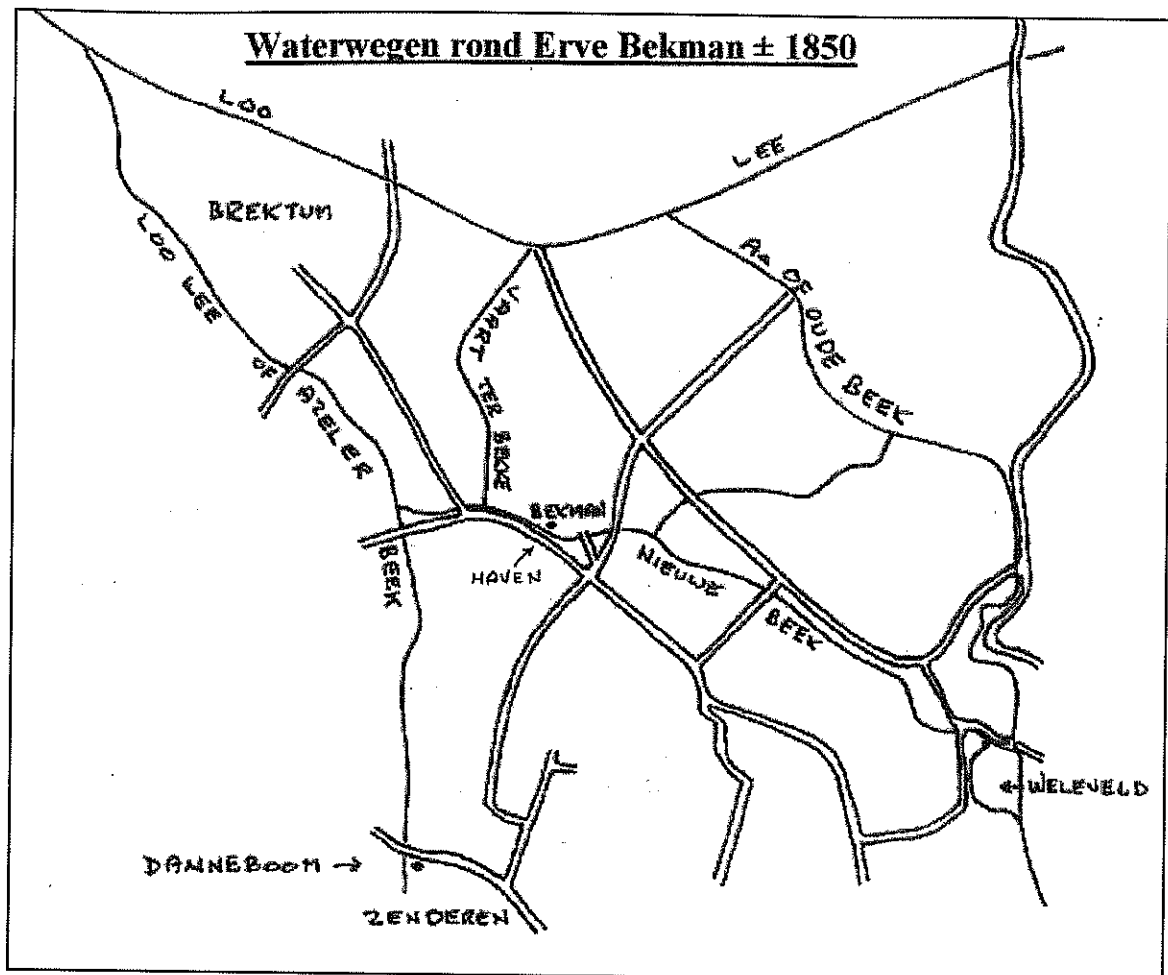
was een erf dat iets ten noorden van Erve Bekman was gelegen; Red.) en *Het Horstje* van de toenmalige bewoners Berent Bekkeman en diens vrouw Willemina Wensink. In 1798 wordt het erve verkregen door Ds. Stulen, doopsgezind predikant te Almelo, uit de ouderlijke boedel van zijn vrouw Judith Catharina Christina ten Cate. In 1825 blijkt Erve Bekman eigendom te zijn van Hendrik ter Bekke (familie van Meulenbroek) en zijn vrouw Gesina ten Hulscher. Dus de voorouders van Hubert Meulenbroek hebben sinds 1825 Erve Bekman in eigendom. De kadasterkaart van 1832 van de gemeente Borne geeft aan dat Erve Bekman toen 22,57 ha groot was. Hendrik ter Bekke breidde in de jaren daarna zijn boerderij uit naar ruim 40 ha.

Turfhandel. Door de familie Ter Bekke is vanaf de beek Loo-lee een vaart gegraven (naar de huidige Bornsebeek) met het doel dat Vriezenveense turfschepen bij hun haven konden aanleggen voor de bevoorrading met *Vjenneturf*. Bij het erf stond ook een *heuschuppe* van 200 jaar oud en een turfloods, bestemd voor de opslag van de aangevoerde turf. Omstreeks 1851 kwam vanuit Vriezenveen (de toenmalige 2^e schippersplaats in Twente) de turfschipperij op gang via o.a. de Loo-lee naar Erve Bekman en Borne. Hendrik ter Bekke verhandelde de turf met paard en wagen naar Oldenzaal, Hengelo en Enschede. Later haalde *Bekmans Graads*, de knecht van Hendrik ter Bekke, de turf bij zijn turfstapelplaats bij de *Dannebooms brugge*. Deze was gelegen aan de huidige Azelerbeek (toentertijd Loo-lee) bij de brug in de Hoofdstraat in Zenderen. Op deze plek was daar in de 15^e eeuw al een herberg. Toen de turfschipperij op gang kwam, lag het voor de hand dat ook hier een turfstapelplaats kwam. Deze stapelplaats werd beheerd door Bekman. In de naastgelegen herberg *Danneboom* die eigendom was van de familie Ten Hulscher, konden de turfschippers terecht om te eten en om te overnachten. De turfhandel van Bekman heeft nog plaatsgevonden tot 1890 (bron 2, 3 en 4).

De herberg De Danneboom in de jaren twintig.

Karmelgeschiedenis. In 1855 is Ter Bekke, samen met Jannes Zegger en Annink uit Zenderen, met paard en wagen naar Boxmeer gegaan. De opdracht van de Karmel was om drie Karmelieten, een prior, een pater en een broeder, op te halen. Zij zijn het, die destijds het Karmelklooster begonnen zijn in het *Grote Hulscher*. Omdat het beoogde gymnasium van de Karmel nog lang niet klaar was, werd in 1880 een nieuw voorhuis gebouwd voor de boerderij

De waterwegen rond Erve Bekman waren belangrijk voor de turfhandel. Veel is er intussen veranderd. De door Ter Bekke gegraven vaart is b.v. geheel verdwenen. De Azelerbeek werd op een kaart uit 1848 nog met Loo-lee aangeduid.

van Bekman. Tot dan toe was hier aan de boerderij een boven- of endskamer aanwezig. deze moest toen plaatsmaken voor het nieuw te bouwen voorhuis.

Hendrik ter Bekke heeft op verzoek van de paters Karmelieten uit Boxmeer, het grote voorhuis voor zijn boerderij laten bouwen t.b.v. studenten van de Karmel. Hendrik deed veel voor de Karmel. Hij heeft, samen met zijn vrouw Gesina, de vestiging van de Karmel in Zenderen mede mogelijk gemaakt. Het grote voorhuis was bedoeld als lesruimte en tevens als slaapgelegenheid voor de priesterstudenten. Dit verklaart de grote opzet en indeling van het voorhuis. In dit grote voorhuis hebben veel studenten, voor het oprichten van een gymnasium van de paters Karmelieten, hun privé-opleiding gevolgd en waren er zo meteen in de kost.

Op 12 januari 1890 werd het gymnasium nabij de huidige parochiekerk te Zenderen geopend. Toen verhuisden de studenten van Erve Bekman naar de nieuwe lokatie. Tot 1970 werd hun op deze lokatie voor Karmelstudenten in Zenderen de opleiding geboden. (bron 2 en 5).

Toekomst. Antoon Meulenbroek, familie van Ter Bekke, heeft vijf jaren als knecht gewerkt op deze boerderij. In juni 1971 pachtte Antoon het Erve Bekman van de familie. In september

1994 begon zoon Hubert zijn studie aan de IAHS Larenstein te Deventer. Hij ging toen wonen in het voorhuis van Erve Bekman. Zijn vader Antoon kocht in september 2000 de gehele pachtboerderij. Hubert nam in maart 2001 de oude boerderij, Erve Bekman, van hem over. Sinds die tijd is Hubert bezig met de voorbereiding van een restauratieplan voor Erve Bekman. Het bouwkundige deel doet hij samen met zijn broer Martin. Hubert heeft een MTS-opleiding genoten en Martin een HTS-opleiding. Momenteel worden, in eigen beheer, de bouwtekeningen t.b.v. de restauratie gemaakt evenals de bestekken.

De geschiedenis herhaalt zich, zegt men wel eens. Net als in 1825, toen de voorouders van Hubert Erve Bekman hadden gekocht, zijn de tijden moeilijk. Naast het boeren werd destijds een turfhandel gedreven. Daardoor werd er wat bijverdiend. Ter Bekke was destijds ook *doodnboer*, hetgeen inhield dat, wanneer er in de *noaberschap* iemand overleden was, de lijkstaf naar de kerk gebracht moest worden. Andere keren werden trouwpaartjes opgehaald en weggebracht want dit hoorde er eveneens bij (bron 2).

Uitdaging. Momenteel is de situatie in de Nederlandse landbouw ongunstig, het beheer gaat niet over rozen. Hubert werkt, met zijn positieve instelling, volgens het “denken/doen/durven principe”. Groot en vernieuwend denken is volgens hem de manier om te overleven in moeilijke tijden. Zo heb je de toekomst mede in eigen hand. En daar moet je natuurlijk wel de uitdaging in zien. Hubert zet samen met zijn vader het bedrijf met melkvee, vleesvee en een paarden houderij, in maatschap voort. Tevens werkt hij fulltime als bedrijfsadviseur veehou-

Hubert Meulenbroek voor de statige oude boerderij.

derij. Op bijgaande foto staat Hubert voor de boerderij aan de Albergerweg 19. Zijn inspanningen, met name het tijdverslindende onderzoek naar de geschiedenis van de boerderij, benevens zijn niet aflatende enthousiasme en inzet, hebben er toe geleid dat Erve Bekman thans een Rijksmonument is geworden en het geheel nu ook de status van “Landgoed” heeft verkregen... Hierdoor is het behoud van dit eeuwenoude erf voor de toekomst verzekerd.

H. Meulenbroek.

Bronnen

1. P.J. Blok, J.A. Feith, S. Gratema, C.P.L. Rutgers. Oorkondenboek van Groningen en Drente I, p.143, Groningen 1896-1899.
2. M.G.E. van Harten-Fransen. Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne, deel 10, Nabij Albergerbroek, p.5 e.v., Borne 2003.
3. G.J. Schutten. Varen waar geen water is, Hengelo 1981.
4. Dr. A. Fuldauer. Een ton turf. In: Boorn en Boerschop, 1994, jrg. 4, No. 1, p.14-15.
5. G.J. Ribbert c.s., De Karmel in Twente 1855-1995 – Enschede 1995, p. 98.

Omschrijving van het complex door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg:

De hallehuisboerderij met rechthoekige plattegrond bestaat uit een bouwlaag en een zolder afgesloten door een zadeldak deels gedekt met gesmoorde pannen, rode pannen en golfplaat. De gevels zijn opgetrokken in rode baksteen in kruisverband. Centraal in de achtergevel van het achterhuis bevindt zich een dubbele geklachte deur afgesloten door een liggende ellipsboog met wit gepleisterde aanzet- en sluitstenen. Aan weerszijden van de deur bevindt zich een gietijzeren stalraam met vorktracering. Uiterst links en rechts bevindt zich een niet oorspronkelijk rechthoekige staldeur in een getoogde deuropening. In de geveltop bevindt zich een geklapt luik waarboven een rosetvenster. De gevel wordt afgesloten door eenvoudige windveren. In de zuidelijke zijgevel bevinden zich uiterst links twee ramen, een kleiner raam gevolgd door een aantal getoogde staldeur- en stalraamopeningen. De staldeuren zijn allemaal gewijzigd, de stalramen zijn voorzien van zesruits ijzeren ramen. Het interieur is grotendeels bewaard gebleven. In het voorhuis bevindt zich onder meer nog de betegeling van de voormalige heerd. In het achterhuis bevindt zich onder meer een driebeukige indeling met ankerbalkgebinten en een 17^e eeuwse eiken sporen kap voorzien van telmerken.

Parallel aan het achterhuis grenst de schuur met rechthoekige plattegrond bestaande uit een bouwlaag en een zolder afgesloten door een zadeldak grotendeels gedekt met golfplaten. In de achtergevel bevindt zich een dichtgemetselde dubbele deuropening afgesloten door een liggende ellipsboog met aan weerszijden een deur en een raamopening. De geveltop is recent opnieuw opgemetseld. De geveltop wordt afgesloten door eenvoudige windveren. In de noordelijke zijgevel bevindt zich een aantal niet oorspronkelijke zesruits betonramen en houten staldeuren. De voorgevel van de schuur is deels zichtbaar met op de begane grond twee zesruits ramen in een voormalige dubbele deuropening afgesloten door een liggende ellipsboog met wit gepleisterde aanzet- en sluitstenen. Uiterst links een raam en rechts een deur met in de top een rondvenster en een beschoten geveltop. Rechts tegen de voorgevel bevindt zich een aanbouw van een bouwlaag afgesloten door een zadeldak gedekt met gesmoorde pannen. In de noordelijke gevel hiervan bevinden zich twee raamopeningen bestaande uit openslaande ramen met achtruits bovenlicht.

Het 19^e eeuwse voorhuis met rechthoekige plattegrond bestaat uit een bouwlaag, een kelder en een zolderverdieping afgesloten door een zadeldak met wolfseinden. De gevels met grijs gespoten gepleisterde plint zijn opgetrokken in rode baksteen in kruisverband. Voor de gevel staan vier leilinden die dienst doen als natuurlijke zonwering. In de voorgevel bevinden zich vier zesruits schuiframen gevolgd door een paneeldeur met levenslicht in het bovenlicht gevolgd door nogmaals twee zesruits schuiframen. Alle openingen worden afgesloten door een anderhalf steens strek aan de bovenzijde en een gecementeerde lekdorpel aan de onderzijde. boven het vierde raam van links bevindt zich een gevelsteen met decoratieve omlijzing in reliëf met daarbinnen de tekst:JBT 1880. De voorgevel wordt aan de bovenzijde afgesloten door een hoofdgelst. In de linker zijgevel bevinden zich twee identieke schuiframen met midden boven de vensters een klein tweeruits raam. Het interieur is grotendeels bewaard gebleven zowel in plattegrond als voor wat betreft de afwerking in het interieur. Achter de deur bevindt zich een gang met aan weerszijden kamers. Aan de zuidzijde van het voorhuis bevinden zich twee opkamers. De kamers zijn onder meer voorzien van betegelde lambriseringsen met daarboven sjabloonschilderingen, balkplafonds, (beschilderde)schoorsteenmantels, paneeldeuren, plavuizen en dergelijke. Op de zolder bevindt zich nog een rookkast. In het achterhuis zijn de gebinten voorzien van telmerken daterend uit de 2e helft van de 17e eeuw.

Het groov'moal

*Oal'n Will'm harre 't of' eleg
Will'm har de reis volbrach
'n Mooien lééftied,... zeer'n de leu
Ruum tachtig joar... dat mag...*

*Bie de groove heurt 'n groov'moal
Rechtevoort wat hênig an
Breudjes keez'en breudjes scheenk'n
Verse koffie oet de kan*

*An n'n toafel langs de muur hên
Zatt'n de keender met de moor
Nog wat stille en verdreetig
Preut'n 'n zach met de pastoor*

*An de toafelkes de kommers
Dee leut'n zic het brood bes smaak'n
Könningheid bie könningheid
En mer kwaak'n en mer kwaak'n*

*De nèève en de nichte
Hadd'n mekaar in lang nig zeen
"God keerl... Herman... hoo geet'
Och Dina... dat is lang eleen"*

*In de reij' veurt 't kondeleer'n
Trökk'n ze 't gezich wier strak
Kuss'n Opoe, dee te kwoad har
Boet'n wier op heer gemak...*

*"Nô... Hennek... blie'j da'k oe wier zeen heb
Leuk Trui... lang geleen dit keer
Nô... n'n goeien reis... tot zeens Leu
Tot 'n token groove dan mar weer....*

Jan Kleinman.

Tot 'n token groove dan mar weer...

GEMEENTEARCHIEF BELANGRIJKE HISTORISCHE BRON 1

Voor hen die zich actief willen bezighouden met onderzoek naar de geschiedenis van de eigen regio, is het goed te weten dat ook het gemeentearchief van Borne (G.A.B.) een schier onuitputtelijke bron kan zijn. Het is daarom nuttig om eens wat meer aandacht te besteden aan belangrijke bronnen die in de kluizen van het gemeentearchief zijn opgeslagen.

De handschriften van Sweder II Schele van Welvelde.

In deze eerste aflevering wordt aandacht geschonken aan één van de belangrijkste historische bronnen van de periode rond 1600: de **Schele-kronieken**. De door wijlen Mr. A. de Bakker getranscribeerde versie van deze kronieken, bestaande uit 1800 bladzijden tekst, is nu voor ieder die dit wil te raadplegen. Een inhoudsopgave maakt het mogelijk om het materiaal in het gemeentearchief door te nemen. Aan te bevelen is vooraf een afspraak te maken met de medewerker Oud Archief van de gemeente: Mw. A. Tanke.

Sweder II Schele

De schrijver, Sweder II, was de zoon van Christoffer Schele van Welvelde en Judith Ripperda. Hij werd op Welvelde geboren in 1569 en stierf op Welbergen in Münsterland in 1639 en werd in Borne begraven. Sweder II bewoonde lange tijd het Huis Welvelde, soms enige tijd onderbroken als gevolg van de oorlog tussen de Republiek en Spanje. In het begin van de 17^e eeuw verliet hij Twente voorgoed en vestigde zich op het Huis Welbergen. Sweder II omschrijft het door hem geschreven handschrift als volgt:

- *Der erster theil dieses Stambuches von bis an hero, das ist auff jetziges 1591 jhar verlauffenen sachen dieses unsrs geslechts;*
- *Der ander theill dieses unsers Stambuchs, erzelend die taglichs geschichten unsers geslechts von jar zu jhar, more Annalium von den 1591 jhar, da bis buch erst geconciert.*

De eerste originele band bevat twee delen en bevindt zich in het Stadsarchief te Osnabrück. De tweede band bevat het derde deel en bevindt zich in het Rijksarchief te Zwolle en wordt door Sweder II als volgt omschreven:

- *Pars tertia. Die derde deell der Huiszkroniken offte Stamboecks de Schelen to Welvelde. Von Paeschen anno 1629 weder beginnende.*

N.B.: Voor dit document is gebruik gemaakt van een artikel van Mr. J.A. de Bakker in Jaarboek Twente 1991; *De Handschriften van Sweder Schele van het Weleveld*.

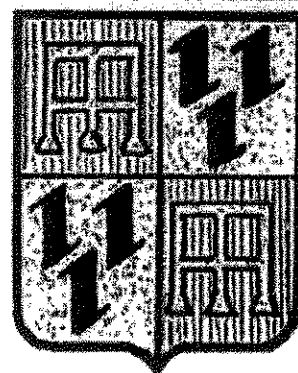
INHOUD VAN DE MANUSCRIPTEN

Het eerste deel kan worden beschouwd als het eigenlijke stamboek. Sweder, die hierbij gebruik gemaakt heeft van notities van oudere familieleden, volgt de geschiedenis van Westphalen vanaf de vroegste tijden en weeft daarin het verhaal van de familiestam, zowel via de mannelijke als via de vrouwelijke lijn. Daarbij worden voor die tijd belangrijke geslachten beschreven als Ripperda, Twickel e.a.

Veel aandacht is er voor de bisschoppen van Minden. De familie Schele ontwikkelt zich n.l. ten oosten van de stad Osnabrück. Het kasteel Schelenburg, het stamslot van de familie, is nog steeds te zien in Bissendorf ten zuiden van die stad.

De roem en de eer van de familie wordt haast op mythologische wijze omschreven. Ook de heraldiek krijgt de nodige aandacht, voorzien van de nodige schetsen van de onderscheiden familiewapens.

Het tweede deel bevat een chronologische huiskroniek, lopend van 1591 tot 1623. Sweder huwt in een eerste echt Reiniera van Coeverden van Rhaan en dus volgt ook de geschiedenis van deze *illustere* familie. Daaromheen worden allerlei historische feiten aangehaald, zoals de roemruchte slag bij Ane. Natuurlijk wordt in deze kroniek melding gemaakt van geboorte, huwelijk en overlijden van leden van een uitgebreide familie- en kennissenkring. Uitvoerig en uitgesproken ontroerend is het bericht van het overlijden van zijn vader Christoffer en van zijn beide zusters Agnes en Wilhelma. Hij beschrijft het door hem ontworpen epitaaf, zowel voor zijn ouders als voor zijn beide zusters. Van het eerste zijn slechts restanten in de Oude Kerk van Borne aanwezig. Van het epitaaf van de beide zusters is alleen de uitvoerige tekst te zien.

Schele

Augsburger Confessie: hij is een nadrukkelijk volgeling van Maarten Luther. Het is te merken aan de toon van de tekst van het voornoemde epitaaf, in de wijze waarop hij de dood van zijn familie beschrijft en in zijn verdediging van zijn manier van geloven tegen de oprukkende calvinisten. Nadat de kerk van Borne uiteindelijk in handen van de *gereformeerden* wordt gelegd, houdt men voortaan op het Huis Welvelde zelf zijn kerkdiensten volgens de Lutherse traditie. Intussen was de kerkelijke gemeente Borne ongeveer 150 jaar lang een tolerante Lutherse enclave.

In dit deel wordt ook de rol belicht die Sweder II speelde in de landspolitiek. Hij wordt enkele malen door de Ridderschap en Steden van Overijssel naar de Staten Generaal afgevaardigd. Het tweede deel bevat zeer veel interessante gegevens over de oorlog en de gevolgen daarvan voor de bevolking. Allerlei berichten, ervaringen en feiten die Sweder hoort en leest, worden door hem beschreven. Zo ontwikkelt zich een door de persoon ingekleurd en uniek verhaal over en rond Twente en meer speciaal het dorp Borne en de marke Zenderen.

Het derde deel is een voortzetting van de kroniek, na een onderbreking van ruim vijf jaar, en loopt van 1629 tot 1635. Sweder II is dan al, met zijn tweede vrouw Anna Brawe ten Campe-Dijkhuizen, verhuisd naar Welbergen. Hij erfde het huis van zijn zuster Anna, die in 1624 te Osnabrück was overleden.

Het is de tijd van de Dertigjarige Oorlog in de Duitse landen. In de Republiek laait de strijd ook weer op en wel met name in het oostelijk deel van de Republiek. Juist over die militaire activiteiten en de verschrikkelijke gevolgen daarvan schrijft deze chroniqueur. In 1633 brengt hij zijn manuscript, ter wille van de veiligheid, over naar het Huis Weleveld.

HET MANUSCRIPT EN DE HERINNERINGEN AAN BORNE

Mede dankzij de teksten in dit handschrift, is een aantal stukken, met name die in de Oude Kerk, te determineren.

1. De restanten van het glas-in-loodraam blijkt de afbeelding te bevatten van Johan van Welvelde, in leven drost van Twente. Hij was de zoon van Otto van Welvelde en Judith van Egmond. Sweder II beschrijft het raam in zijn geheel. Naast Johan van Welvelde was immers ook zijn vrouw Caecillia van Ruitenbergh afgebeeld. In het complete raam waren ook de geslachtswapens van beide families te zien. Deze Johan van Welvelde geldt als opdrachtgever en begeleider van de bouw van de oude Stephanuskerk.
2. Van de familieleden is een aantal grafstenen in de kerk aanwezig. Over het leven van de familieleden is dankzij de kroniek veel meer bekend geworden. Van de reeks grafzerken is die van Johan van Welvelde en Wilhelma van Ruitenbergh de fraaiste. Met de dood van deze Johan van Welvelde sterft het Zenderense geslacht in mannelijke lijn uit. Hun dochter Anna huwt Sweder I Schele van Schelenburg.
3. Ook van de schoonfamilie Brawe is een aantal grafplaten bewaard gebleven. De kroniek geeft de indruk dat Sweder II zich zeer met de familie Brawe verbonden voelde.
4. Zoals eerder vermeld zijn er van het epitaaf van Christoffer Schele en zijn echtgenote slechts enkele wapens overgebleven, evenals een deel van een tekststeen handelende over de oorspronkelijke afkomst van de familie Schele. Ook is de tekstplaat van de gezusters Agnes en Wilhelma nog in het koor van de kerk te zien.
5. Daarnaast is in het handschrift te lezen over graven die we nu niet meer vinden. Sweder II beschrijft b.v. de teksten voor het epitaaf dat op hemzelf betrekking heeft.

DE SCHRIJVER SWEDER ALS "EUREGIOFIGUUR"

De teksten, de verhalen, de anekdotes, de klemmende betogen soms, hebben betrekking op het gebied tussen Zenderen en Osnabrück (met de nodige uitlopers naar verder gelegen gebieden). De betrekkingen tussen de verschillende landadelijke families aan beide zijden van de grens waren intensief. Ook de opleiding in de theologie, het recht en andere wetenschappen aan de hogeschool in Steinfurt werden door studenten van deze zijde van de grens gevolgd. Uitwisseling van intellectuelen tussen beide gebieden werd normaal geacht.

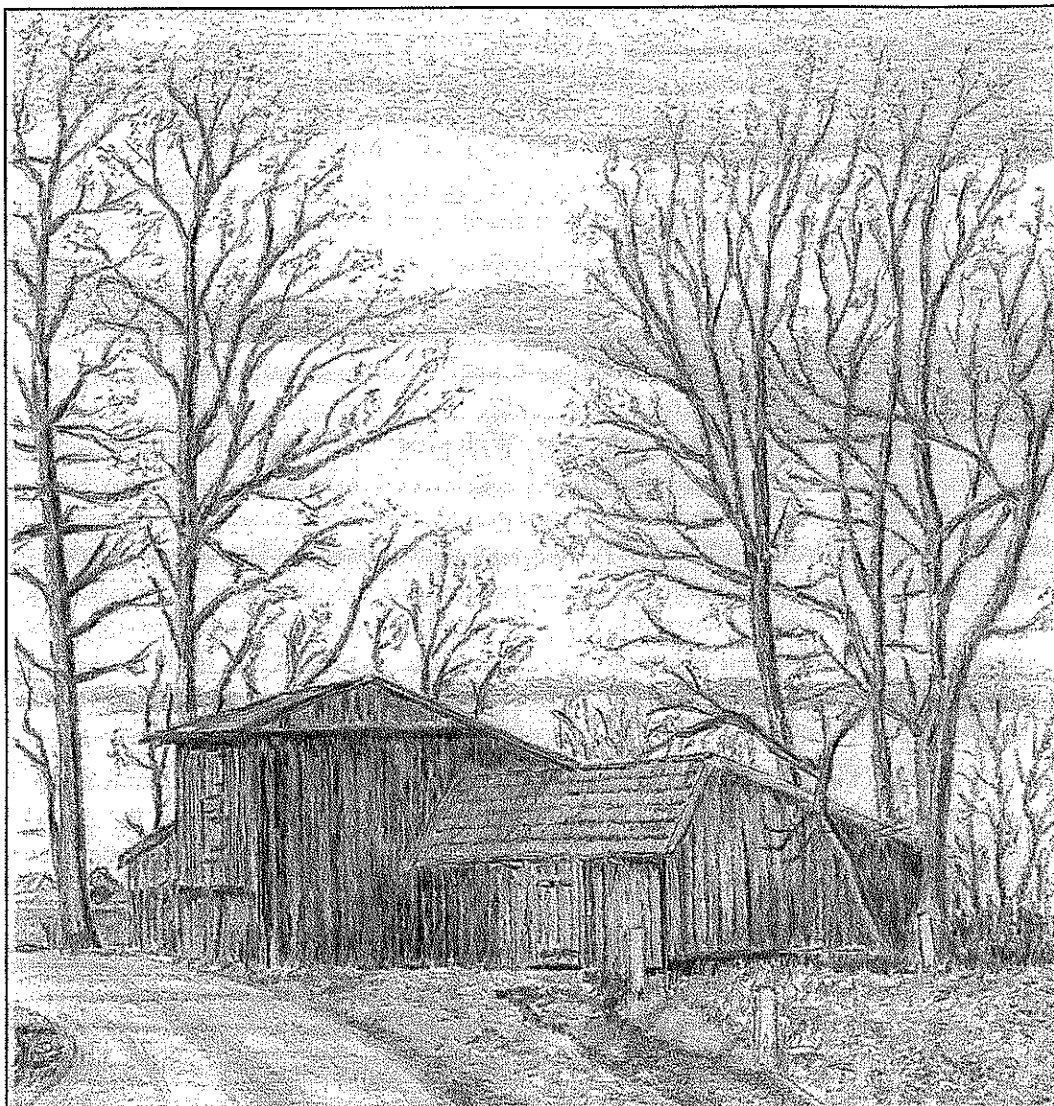
TOT SLOT

Wijlen de Heer Mr. A. de Bakker heeft het op zich moeilijke handschrift ontcijferd en getranscribeerd in leesbare tekst die in het Nederduits is geschreven. Van het werk van Mr. de Bakker bevinden zich afschriften in het Rijksarchief te Zwolle, het Stadsarchief te Osnabrück en in het Gemeente-archief te Borne.

J.J. Grootenboer.

Wel van de herinnering kan geneten leeft twee maal

OOIT GESLOOPT 19

Niet zo ver van de graanschuur, de spieker die we in “Ooit gesloopt 18” hebben laten zien en die ooit stond op het Erve Kleiboer – Dubbelink, thans Voogsgeerd – aan de Oude Bieffel No. 15, heeft een soortgelijk gebouw gestaan. Bedoelde schuur stond aan de Hedevelsweg tegenover de voormalige boerderij Hobbelt. Het was althans een houten gebouw met dezelfde functie. Het had twee laadluiken en er waren twee wagenloodsen aangebouwd, een links en een rechts van de spieker of kapberg. Het bouwsel hoorde bij boerderij Hobbelt.

Helaas was het gebouw geheel van hout en zat er b.v. aan onderkant van de muren geen vakwerk, dus kon het volgens de gemeente wel gesloopt worden... We hebben niet de indruk dat het toenmalige leden van het college van B. & W. er nachten van wakker gelegen hebben. Achteraf komt het goed uit; je kunt de toeristen van deze tijd niet tegen een oude schuur aan laten kijken die niet van vakwerk voorzien is; dat is té gewoontjes. Toch waren er ook toen al mensen die de schuur mooi vonden, maar met hun mening werd gewoon geen rekening gehouden. Nee, in Borne zijn we toeristisch gezien blijkbaar op de goede weg...

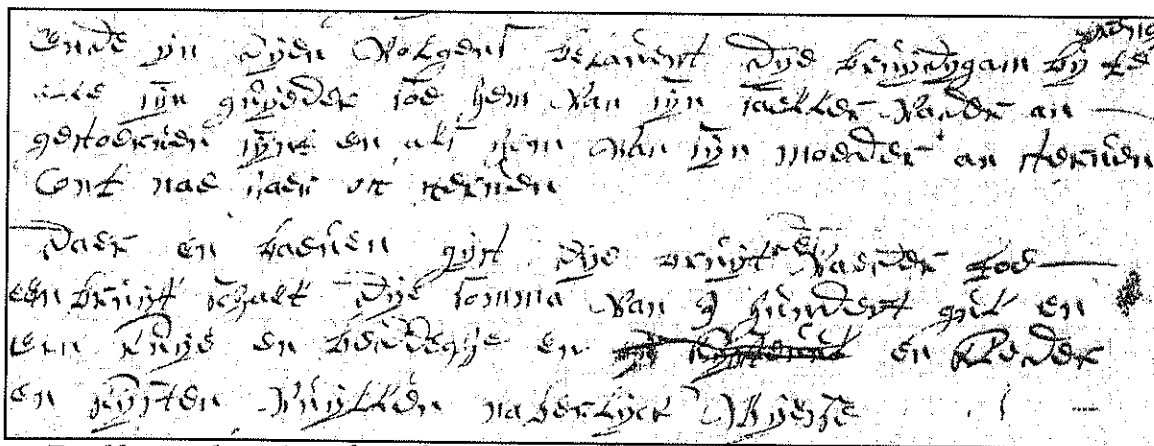
J.B.F. Leuwerink.

EEN HUWELIJSAKTE UIT 1678

Uit een oud Borns familie-archief kwam een akte beschikbaar van een in 1678 gesloten huwelijk tussen Gerreijt Berentsen en Aelken Hijndrijck Hesselinck. De akte is handgeschreven en daardoor voor veel mensen moeilijk leesbaar. Mw M.G.E. van Harten-Fransen heeft de moeite genomen deze akte voor onze lezers te transcriberen. Het bleek een hels karwei, mede door de relatief slechte kopie van de akte. Het blijkt dat er vele voorwaarden en zekerheden voor de betrokkenen zijn ingebouwd in de tekst van de akte, maar leest U het zelf.... Overigens is het resultaat, in Oud Nederlands, nog niet zo gemakkelijk te lezen, maar we laten deze hier toch onverkort volgen:

Ophuiden dat ondergeschreven ijs ter eeren gods met olderen en vrenden consente en bewijcklijghen een houlijck gesloten tusschengerreijt berrentsen ter als bruijdegom ter eener ende aelken hijndrijck hesselinck als bruijt ter ander sijden welcke met malcanderen nae gedaene proclamatije ijn doecktelijcke eestaet sullen treden daer ijnen belavende als chrijstelijck eeluijden toe staet ende gebuijert.

Ende ijn dijen volgens belavent dije bruijdijgam bij te breng alle tijt guijder soe hem van sijn saeller vader angestoerven sijnt en als hem van sijn moeder ansterven cont nae haer oft sterven daer en boeven rijst dije bruijt des vaeder toe een bruijtschaet dije somma van 3 hondert guld(en) en een huijs en beddege(note) en (onleesbare doorhaling) en klederkijsten vuijllen naberlijck wijesse

Een klein stukje tekst (2^e en 3^e alinea) van de gescreebene akte

Daer en boevn soe men nijet en sal verko(e)pen dat den bruijdegom comt sonder lijffer erve te overlj(e)den oft te sterven soe gijft hij dije bruijet voer uijet dije somma van een hondert daelder daer en boeven soe men nijet en sal verkopen dat de bruijt comt sondert lijffes erve te overljeden oft te sterven als men nijet en sal verkoepen soe gijft sij hem die somma van een hondert gul(den) en soe sal men met sijn moeder te samen te hoepe eeten en doen te huijs beste soe wel als het moegelijck ijs

En dat gebuijerde als men nijet en sal verkoepen dat sij nijet conne ackorderen soe sal dije bruijdegom moeder altijet haren kuijer hebben om met hem te dijellen

En daer en boeven soe sal dije bruijt suster en broedersschijer oft morghe te gelijk dijelijnghe staen

Soe dat comt als men nijet en sal verkoppen dat sij nijet en come ackederen en dijelen te samen soe sijnt sij gehalten haer moeder dije kockes spijese te geven en lucht en vur.

Nog is bij feij(....) dat Lijs(e)bert moijs sal meat doen tot hus beste en etten met malcanderen hen soals die husholdege vermaeck ende des hus lijfert 2 spint lijnsaijjen dat solns malcanderen helpen veraerbeij en nog so sal Lijsebert alle wecke 2 daege voer haer spinnen nog sal Gerdt Lijsebert en alle hoeijlant en onderlinge gebruiken de sij alkes vierwerden blijft in vollen werden anno 1678 den 10 martij.

Gerdt Berentsen – Gerdt Hesselijnck

Gr(....) Druijrink – Egbert Lambertsen

NIEUWS

In de serie **Verhalen uit vorige eeuwen rond de gemeente Borne**, van de hand van Mw. M.G.E. van Harten-Fransen, verschenen de delen 11, 12 en 13. De ondertitels zijn **Groot en Klein Letterveld en Opkomst** (11), **Ondergang van de Havezate Groothuis in Hertme** (12) en **De Haar en Kolklanden** (13). De inhoud van beide boekjes bevatten weer veel feiten, zoals bij deze auteur verwacht mag worden. Helaas zijn er hier en daar enige onjuistheden te constateren. Zo wordt op pag. 2 van deeltje 11 gemeld dat Willem Jansen aan TBC zou zijn overleden. Dit moet zijn: suikerziekte. Op pag. 3 wordt een verhuisjaartal 1947 genoemd dat 1974 moet zijn. Verder op pag. 5 vrouw Kapper Anmeujke, waar Dientje Kappert had moeten staan. Dan op pag. 7 past de kreet ABTB niet waar, in bedoelde tijd, slechts de naam Boerenbond van toepassing was.

Ook de familiebeschrijving roept vragen op over de juistheid van de genoemde personen waar het gaat over de familie Jansen. Hiervan zijn enige personen met elkaar verwisseld of in de verkeerde tijd geplaatst waardoor een onjuist beeld van de familie ontstaat. Het is hier niet de plaats om een volledige genealogie op te gaan zetten, maar na lezing door leden van deze familie van de gepresenteerde tekst werd deze als onaangenaam ervaren. Mogelijk kan in overleg achteraf nog wat worden verbeterd.

Voor alle deeltjes (ook de voorgaande) geldt dat het prettig zou zijn als **in de tekst** werd aangegeven welke bron is gebruikt en ook welke (bron) pagina of welk archiefnummer erbij betrokken is. De bijgevoegde kaarten vormen ook een probleem. Deze zijn dermate klein dat het een ware zoektocht is om de in de teksten genoemde nummers op de kaarten te vinden. Toch is met deze deeltjes weer een welkome bijdrage geleverd aan het vastleggen van geschiedenis uit vorige eeuwen. Ook deze boekjes zijn voor € 3,25 in de boekhandel te koop.

Van dezelfde auteur verscheen het boekje **Van Spieker tot Kerk Burgunde 1206**. Hierin wordt in vogelvlucht de geschiedenis verhaald van Twente, uitgaande van de Karolingische tijd en wordt iets medegedeeld over de bezittingen van het klooster van Werden in onze

streek. Uiteindelijk verengt het verhaal zich tot het dorp Borne en de waarschijnlijkheid van het ontstaan van een spieker op de plaats van de oude kerk. Een spieker die aanvankelijk als opslagplaats en later ook als wijkplaats bij aanvallen van buitenaf gebruikt kon worden. Hierop zou dan later de oude kerk, of een voorganger daarvan, zijn gebouwd. Verder wordt aangegeven dat de voorgebouwen van de Borg te Borne, die in de nabijheid hiervan gelegen zou hebben, mogelijk het stamhuis van de Ten Cate's geweest zou kunnen zijn. Een en ander is nogal doorspekt met speculaties en nader onderzoek lijkt dan ook gewenst. Stijl en verhaal van dit boekje zijn weer zoals we van deze auteur gewend zijn, waarbij de literatuurlijst achterin het boekje nauwelijks enige raadpleegbare aanwijzingen oplevert. Het boekje is in de boekhandel en bij de auteur te koop voor € 3,85.

UIT HET AANTEKENBOEK VAN J.B. SCHOEMAKER 8

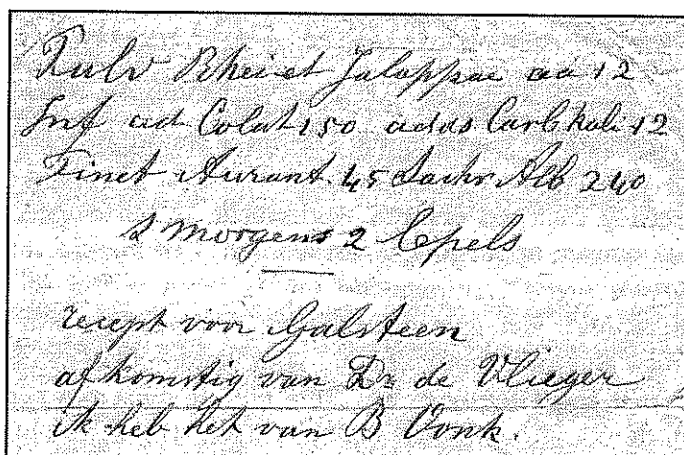
Behalve een rekeningenboek liet dokter Schoemaker (geb. 1799, overl. 1879) ook een aantekenboek na. Het boek begint in 1848 en loopt door tot 1875. Enige van de aantekeningen in het Dagboek en andere archivalia van de heelmester komen in deze kleine reeks aan de orde.

Naast zijn vele aantekeningen (ook in boeken die helaas verloren zijn gegaan) zijn er enige recepten in het aantekenboek dat is overgeleverd. Bedoeld boekje is in het bezit van onze dorpsgenoot de heer B. Schoemaker. Naast recepten voor diverse aandoeningen geeft Schoemaker ook een beschrijving voor het maken van inkt. Maar ook beschrijft hij hoe je een lekkere tulband kunt vervaardigen!

In het boekje **Jan Bernard Schoemaker, een Twentse heelmester in de negentiende eeuw**, dat in 1999 is uitgegeven, heeft Dr Arthur Fuldauer een beschrijving van de werkwijze en de persoon van dokter Schoemaker en geeft hij in algemene termen aan wat we in dit aantekenboek zoal kunnen vinden. In dit artikel halen we uit het aantekenboek enkele van zijn recepten. Zo beschrijft hij b.v. een recept van een Duitse arts tegen tandpijn. Dat medicijn bestaat dan uit 1 deel arsenicum, 11 delen morfine en voldoende creosoot om er een pasta van te maken. Deze pasta moet dan worden aangebracht in de holte van de pijnlijke kies of tand waarna het geheel moet worden afgesloten met *mastic* (een harssoort). *Endlich nu werden Zahnschmerzen verbannt* citeert hij de Duitser.

Een recept tegen galstenen, zoals zijn aantekening aangeeft, afkomstig van Dr de Vlieger en ontvangen van B. Oonk, is onbegrijpbaar voor de gemiddelde lezer van dit blad. We hebben voor de transcriptie ervan Mevr. Kirsten ter Huurne van "Apotheek Stoop" bereid gevonden. Ze geeft daarbij een nadere uitleg over de vaak vreemde woorden en afkortingen. Zie de bijgaande ingekaderde afbeelding voor het oorspronkelijke recept van een middel tegen galstenen waarvan men elke morgen 2 eetlepels diende in te nemen.

Het recept in het handschrift van dokter Schoemaker

Transcriptie van het recept:

Pulv = poeder.

Rhei radix = de wortel van o.a. *Rheum palmatum* met als werkzame bestanddelen antrachinon glycisiden. Dit wordt (ook nu nog) toegepast als laxeermiddel met als huidige merknaam o.a. *Urbanis pillen (comb.) Extractus Rhei siccum* = spiritueus droog extract. *Sirupes Rhei* = rheumsiroop ; (ook) toegepast als laxeermiddel.

Julappae. *Julappium* = FNA-drink met zoutzuur met als toepassing het opwekken van eetlust. *Jalapae Radix (Resina Jalapae)* = de min of meer peervormige wortel van *Ipomoea Purga*. Deze bevat tenminste 8 % *Jalapae* als werkzame stof. Het wordt gebruikt als drastisch afvoermiddel met pijnlijke werking en wordt nog slechts weinig toegepast met 1 tot 2 mg per pil.

Colut. *Colutie* = 1. het filtreren. 2. het gefiltreerde (filtraat) dus de vloeistof na filtreren.

Add. *Additie* = toevoegen (toevoeging).

Carbo = absorberende kool.

Kalij carbonas = wit sterk alkalisch reagerend poeder (kaliumcarbonaat).

Inf = aftreksel.

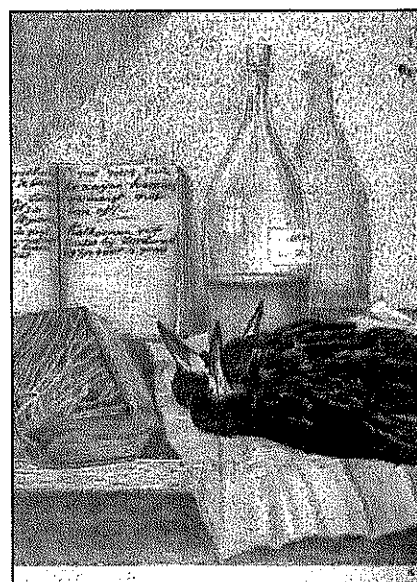
Tinct. *Tinctuur* = oplossing voor smaakcorrectie.

Aurant. *Aurantii fructus cortex* = smaakcorrectie.

Sachr Alb. *Saccharose alb* = witte sacharose (rietsuiker)

Een andere geneesheer raadt dokter Schoemaker aan, bij zenuwtoevallen de klauwen van verscheidene haasentpoten zo sterk te drogen bij branden af dat ze gepulviseerd (gepoederd) kunnen worden. Hiervan moet dan drie maal daags een suikerlepel vol worden ingenomen met water en suiker.

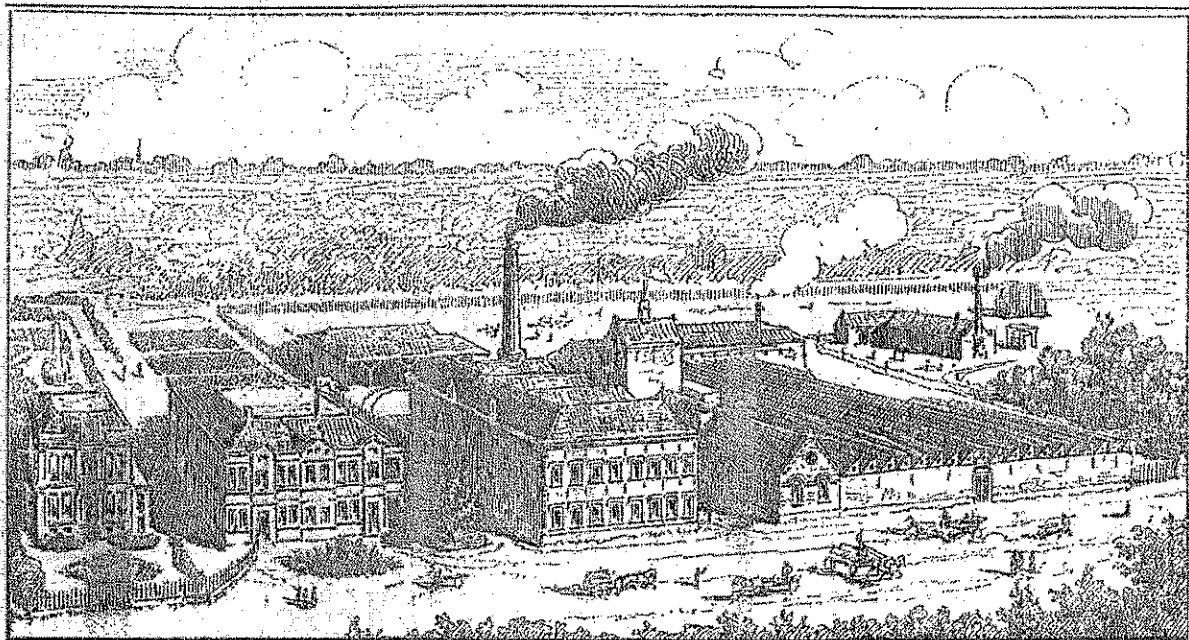
Tegen vorstbuilen schrijft hij kraaienhersens vermengd met olijfolie voor.

J.B.F. Leuverink.

SPANJAARD, KORTE HISTORIE VAN HET BEDRIJF

De thans verdwenen textielindustrie "De N.V. Stoom-spinnerijen en weverijen v.h. S.J. Spanjaard" te Borne had al kort na Wereldoorlog II een eigen bedrijfsopleiding voor spinners en wevers. Dit had tot doel de voordien gevolgde werkwijze van het "meelopen" van een leerling met een ervaren werkkraft, te vervangen. Hierdoor zouden in kortere tijd betere vakmensen opgeleid kunnen worden. Een boekje van de firma met als titel "Samen klein Samen groot", stammende uit de jaren vijftig of kort daarvoor, beschrijft een en ander uitgebreid. Het gaat daarbij over de opleiding van jongens en meisjes met als toevoeging enige algemene ontwikkeling voor "later". Ook een korte beschrijving van de historie van het bedrijf komt aan bod. Wij laten hier de tekst van het hoofdstuk met het korte historieverhaal en de inleiding van het boekje volgen. De andere hoofdstukken zullen separaat in een ander nummer van dit blad worden behandeld.

De Koninklijke Stoomspinnerij & Weverij J. Spanjaard te Borne.

Inleiding

Iedereen zal toegeven, dat er verband bestaat tussen de ontwikkeling van Spanjaard en die van Borne. Met het oog op de gunstige gelegenheid tot opleiding, die Spanjaard thans biedt aan de opgroeiende jeugd van Borne, is dit boekje geschreven. In de eerste plaats zijn daarom de bladzijden 8 tot en met 12 van belang voor U (dit is het gedeelte dat over de bedrijfsschool handelt; redactie); in de tweede plaats vindt U foto's en een beschrijving, die zeker Uw belangstelling zullen hebben. De titel: Samen klein, samen groot, is toepasselijk op het verleden en, naar wij hopen, in nog meerdere mate op de toekomst. Aan de jeugd van Borne, die deze toekomst zal bepalen, dragen wij dit boekje op.

Spanjaard.

Hoe de textielindustrie in Borne kwam

Geef mij een Twentse jongen. Wie in vroeger eeuwen in de omgeving van Borne rondwandelde, in Hertme, Zenderen en Bornerbroek, zag daar tussen de bossen verscholen vele vlasakkers. Des zomers, wanneer het vlas getrokken werd, was er een druk beweeg van mannen en vrouwen. 's Winters lagen de akkers stil en verlaten. De levendigheid was dan verplaatst naar de grote keukens van de boerderijen, waar de akkers bij behoorden. Daar werd het werk van de zomer voltooid: de vrouwen sponnen het vlas destijds tot garen, de mannen weefden het garen tot linnen.

Deze huisindustrie ontwikkelde zich destijds tot een georganiseerd handelsbedrijf, vooral doordat de wevers en spinners op hun rondreizen ook hun zakenbelangen behartigden. De centralisatie der industrie in de negentiende eeuw maakte echter een einde aan deze bloeiende huisnijverheid. In sommige plaatsen namen krachtige en ondernemende "fabriqueurs" de leiding. Zij wisten van de kleine bedrijven in korte tijd bloeiende industrieën te maken.

BOORN en BOERSCHOP

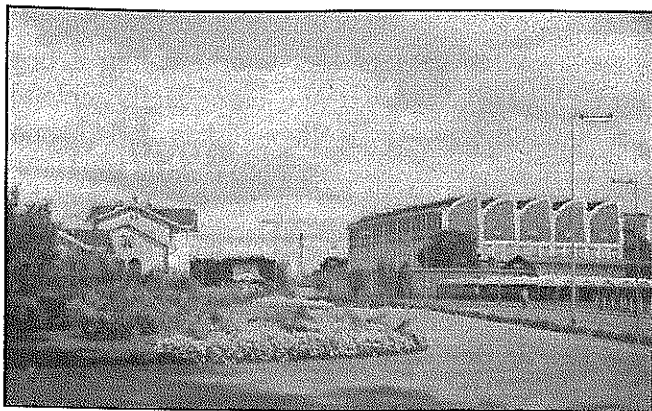
In Borne was het de heer Spanjaard, die in 1828 deze mogelijkheid aangreep en er een textielfabriek oprichtte. De heer Spanjaard was in 1783 geboren in het Ahrtal (Duitsland). Als 18-jarige jongen zakte hij de Rijn af en vestigde zich te Zwolle. Van daar uit reisde hij rond om aan particulieren manufacturen te verhandelen. Zo kwam hij ook in Borne terecht. Daar begon hij zaken te doen in katoenen en halfwollen stoffen, die handwevers voor hem vervaardigden. In korte tijd wist hij van een nietig zaakje een bloeiend bedrijf te maken.

Omstreeks 1850 had hij een 50-tal weefgetouwen in een eigen gebouw, terwijl hij enkele honderden huiswevers had, die voor hem werkten. Hij betoonde zich een waardige evenknie van de Twentse industriëlen in de negentiende eeuw. Toch waren deze industrieën niet tot zo'n grote bloei gekomen, wanneer hun ondernemers niet de Twentse fabrieksarbeiders tot hun beschikking zouden hebben gehad. Deze directe afstammelingen van de vroegere huiswerksters en –werkers zat het spinnen en weven als het ware in 't bloed. Zij waren er al spoedig bekend om en hun goede naam drong tot het buitenland door! Dit bewijst het beroemd geworden gesprek, dat Willem de Clerq, secretaris van de Nederlandse Handel Mij., in 1832 met de Engelsman Ainsworth had. Toen De Clerq n.l. aan deze vroeg, wat nodig was voor het stichten van een naar de eisen des tijds ingerichte katoenweefindustrie, antwoordde Ainsworth: "Geef mij een snelspoel en een Twentse jongen en ik zal U in korte tijd calicots leveren, zoveel als ge wilt!"

Borne (O) fabriek N. V. Spanjaard met Schafgebouw

Wanneer men de toestand van 50 jaar geleden vergelijkt met die van thans, dan ziet men, dat er heel wat veranderd en gelukkig ook verbeterd is. Niet alleen is de techniek geweldig vooruit gegaan, ook de arbeidsvoorwaarden zijn veel gunstiger. En hoewel 't bij Spanjaard geen paradijs is – en ook wel nooit zal worden – kunnen we toch zeggen, dat steeds geprobeerd wordt om allerlei maatregelen te nemen, waardoor de arbeids- en sociale-omstandigheden verbeteren.

Een van de belangrijkste dingen hiervan is de opleiding tot spinner en wever. Sinds de bevrijding (Wereldoorlog II) heeft Spanjaard een spin- en weefschool, waar reeds 250 jongens en meisjes hun opleiding hebben gehad. Wel was het soms een bezwaar, dat, wanneer de jongens op de fabriek kwamen, ze nog niet voldoende algemene ontwikkeling hadden. Daardoor stonden ze hun eigen carrière in de weg, terwijl de overgang van de school naar

de fabriek wel erg groot was. Ook hierin is thans ruimschoots voorzien.

Redactie.

Van nen gooden baas mag iej good loon verwochten

VAN DE BESTUURSTAFEL

Programma voor het komende seizoen

Voor het eerste half jaar in 2005 zijn de volgende data vastgelegd (11 jan. en 22 feb. zijn reeds in de vorige Boorn en Boerschop vermeld):

Wo. 30 maart: Lezing over het archeologisch onderzoek in de Bornsche Maten en het Veldkamp door het onderzoeksbureau RAAP.

Do. 28 april : Lezing door Ben Kleissen uit Ootmarsum over sagen en legenden.

Zat. 28 mei : Voorjaarsexcursie per bus naar een nog vast te leggen bestemming;
nadere gegevens volgen per convocatie.

Wijzigingen voorbehouden.

Nieuwe leden

In het tweede halfjaar van 2004 (t.e.m. 23 dec.) mochten wij 11 nieuwe leden verwelkomen. Daarnaast verloren wij een tiental leden door overlijden of opzegging. Per saldo bleef het aantal leden van onze vereniging nog net boven de 300.

De nieuwe leden zijn: Dhr. en mevr. A.G. Wensink en dhr. J. Wegter, uit Borne en uit Zenderen dhr. en mevr. H.J. Oude Aarninkhof, dhr. en mevr. A.J. Dubbelink, dhr. en mevr. H.A. Hoek, dhr. J.G. Lubbers en dhr. H.J. Elferink. Wij hopen dat onze nieuwe leden zich binnen onze vereniging thuis zullen voelen.

Mocht u als lezer van dit blad in uw naaste omgeving mensen kennen die interesse hebben in de geschiedenis van onze leefomgeving en in het doen en laten van de mensen die hier vroeger woonden, laat het ons dan weten. Een folder met informatie over onze vereniging is bij het secretariaat verkrijgbaar met inschrijvingsformulier voor aanmelding als lid.

Hofdag op de Meijershof

In het jaar 2006 zal het feest "800 jaar Borne" worden gevierd. Ter voorbereiding is een werkgroep bezig met het organiseren van een Hofdag op de Meijershof. Deze dag is gepland op Hemelvaartsdag in 2006. Het ligt in de bedoeling om zo getrouw mogelijk zo'n dag anno begin 1800 in scène te zetten. Deze tijd is gekozen omdat de hofhorigheid duurde tot 1809, het jaar waarin de hofhorigheid bij wet werd afgeschaft.

Een aantal bewoners van de oorspronkelijk onder de Hof van Borne behorende boerderijen hebben inmiddels hun medewerking toegezegd. Omdat de officiële verslagen van de vroegere Hofdagen in Borne verloren zijn gegaan, is er behoefte aan op andere wijze vastgelegde gegevens over Bornse Hofdagen. Er zijn ons reeds enkele geschreven bronnen bekend, maar mocht u ons kunnen tippen over dit soort gegevens dan stellen wij het op prijs als u daarover een der werkgroepleden zou willen informeren.

De werkgroepleden zijn: J. ter Beke, J. Hassels Mönning, L. Leurink en H. Woolderink.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning

makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

**Honderd jaar
ervaring in drukwerk**

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl